Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 жил әкләд һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмудин Советин орган

Мөрн жил 1990 Така сарин 24 Мигмр өдр
№ 138. (11151). Үнь 3 деншг.

●Урһц—90

Зура деер немр буудя өггдҗәнә

Яшалтинск района «Победа» колхозин коллектив урһц хуралһна көдлмшән төгсәчксн бәәнә. Эн жил тәрәнә һазр 6550 гектар эзлҗәсмн. Олна эн күцәмжд Н. А. Скорик болн И. Н. Швачко хойрин һарджах звенос темдгтә тәвцән орулла. Эдн хамгин түрүн болж урһц хуралһиг төгсәһәд ирлцнгүһәр гектар болһнас дундлад 34,8 болн 36,6 центнер буудя цокж авв.

— Эндр өдр нәәмәдлһнә коллективс цуг көдлмшиг цаглань болн сән чинртәһәр күцәхәр шунна, — гиж колхозин профкомин ахлач Г. М. Блык келнә. — Тернь медгдҗәнә, юнгад гихлә, тиим кезәр эс көдлхлә әлвг урһц авч болшго. Күн болһна тәвцнь чиги хураж авсн буудяһар үнлгднә.

«Дон-1500» комбайнар урһц хурасн М. В. Соловьянов өөдән һарцта күч-көлсәрн ончрсмн. Нүүрлгч механизатор 17 миңһ һар центнер буудя цокж авв. «Нива» комбайнд көдлсн В. В. Антоненко 9500 центнер буудя цокж авсн бәәнә. Бәһ наста комбайнер Николай Рацик дамшлтта механизатормудас ард хоцрсн уга. Урһц хуралһна кемд эн 9300 центнер буудя цокж авсн болжана. Комбайнмудас колхозин токур буудя зөөсн машин залачнр дунд делгрсн дөрлдәнә нүүрт һарсн В. А. Суховей 1700 тонн үнтә ача зөөж күргсмн. Машин залачнр П. А. Капканов, Ю. Д. Недбайло болн нань чиги әмтн производственн зурасан зәвәр давулж күцәлә.

Өдгә цагт колхозин тәрәчнр государствд буудя худллһиг күцәжәнә. Зураһар 3700 тонн буудя хулдгдхин ормд 3900 тонн хулдгдсмн. Буудя хуллһн цааранднь күцәгджәнә. Урһц хуралһн төгссна хөөн һазриг соломас цеврләд намрин тәрәнд белдлһн эклжәнә. Ода деерән 2 миңһ һар гектар һазр цеврлгдсн бәәнә. Кировин нертә, «Новый мир» колхозмудын, «Октябрьский» болн «Юбилейный» совхозмудын механизатормуд цөөкн өдрәс урһц хуралһиг төгсәхмн. Урһц му биш. Районһар гектар болһнас дундлад 32,6 центнер буудя цокж авгджана. Зәрм әдл-ахусин комбайнермуд энүнәс өөдән күцәмжс бәржәнә. Үлгүрнь, Ленина нертә колхозд гектар болһнас дундлад 35,1, «Заветы Ильича» колхозд — 35,2, Кировин нертә колхозд болн «Победа» совхозд ирлцнгүһәр 33,3 болн 34,8 центнер буудя цокж авгджахиг темдглх кергтә.

Района әдл-ахус [illegible] буудя зөөлһнә [illegible] закрмд 22 миңһн тонн буудя буулһгдх зөвтә билә. Өдгә цагт темдглгдсн зура давулж күцәглəд государствд 30 шаху миңһн тонн сән чинртә буудя хулдгдсмн. Производственн зурасан давулж күцәсн әдл-ахус дунд «Заветы Ильича», «Новый мир», Ленина нертә колхозмуд, «Октябрьский» болн «Юбилейный» совхозмуд йовна. Эн әдл-ахус зура деер немр буудя хулллһиг цааранднь чиги күцәжәнә.

Района әдл-ахусин ик зуудnь, 630 гектар һазрт [illegible] һуйрин буудя тәрж урһаглла. Зуг «Заветы Ильича» колхоз болн «Октябрьский» совхоз хар һуйрин буудя тәрсн уга билә. Аштнь гектар болһнас [illegible] 24,5 центнер буудя цокж авглла. Ленина [illegible]

ӨРК-БҮЛИН КОЛЛЕКТИВД

Мана республикд олн жилд көдләд өөдән күцәмжс бәрж көдлҗәх малчнр бәһ биш. Тедн дунд Целинн района «Чагорта» совхозин ах хөөч Ханбаба Надирович Мерзиметовин нерн темдгтә. Нүүрлгч хөөч жиләс жилд малас төл авлһна болн ноос кирһлһнә зурһан күцәнә. Арвн хойрдгч тавн жилә зуран товчлгч жилд чиги эн келсн үгдән күрв. Дамшлтта хөөч зун хон болһнас 90-д хурһ авсмн.

Өдгә цагт ах хөөч Х. Н. Мерзиметов көвүдләһән хамдан авсн төлән бүрн-бүтн хадһлх, иргч үвлд эзнн кевәр белдх күцл тәвж шунж көдлҗәнә. Тегәд чигн аунн өдрмүдиг чадмгар оллҗах хөөчнр хата-хавцан цеврлж яcҗ авчана, малын хошурн овс зөөжәнә.

— Ямаран чигн көдлмшиг цаглань, сән чинртәһәр кех кергтә, — гиж ах хөөч келнә. — Тер цагт күцәмжс бәрҗ болхмн. Намртан һарад экәснь салһсн хурһд дундлад 33 килограмм татх зөвтә. Эн жил идг сән болснд залхурлго көдлхлә келсн үгдән күрч болхмн.

Дамшлтта хөөчин өдр-бүрин кергүд ним болжана. Нег көдлмш төгсхлә талдан юм кех кергтә болна.

ЗУРГТ: ах хөөч Х. Н. Мерзиметов (барун бийднь) көвүдтәһән хамдан.

С. Цеджиновин цоксн зург.

Цуг әмтнүр, олна организацсур, күч-көлсч коллективсүр, предприятьмүдин, учрежденьсин колхозмудын, совхозмудын, кооперативсин һардачнрур кеҗәх ДУУДВР

Бидн, Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнр, мана келн-улсин культур болн энүнәс салһж болшго бат нег хувнь — хальмг келн йир күнд бәәдлд бәәхинь медәд, культуриг болн келиг шинәс тохраж үүдәхин төлә сән тодрха керг-үүл кех кергтәһинь медәд, таднур дуудвр кежәнәвидн. Келнә халхар йир му бәәдлд бәәх республик гиж мана республикиг нуулго илдр келх кергтә гиж тоолжанавидн.

Келн — һанцхн хоорндан күүндлг әв-арһ биш, энтн олн-әмтнә санан-седклнь болжахиг, негхн келн-улсин биш, цуг күмн әмтнә үнлж болшго хәәртә зөөр болжахинь медәд, олн-әмт өргәр орлцулад ахр болзгт «Хальмг АССР-т келнә тускар» гидг Закана проект белдәд сессь деер халәх, хальмг кел шинәс тохралһна болн республикд нег һазр бәәх талдан келн-әмтнә кел делгрүллһнә государственн программ ухалж авәд, батлх күцл тәвжәнәвидн.

Маднд тана дөң кергтә, күндтә мана гражданмуд! Обществин духовн, шагшавдын бәәдлин тускар ухалж зовжах, цуг уястә төрскн келән дурлж хәәрллһиг, хадһллһиг, терүнә делгрлһнд нөкд боллһиг, талдан улсин келиг күндллһиг эврәннь өрүн кергән гиж санжах цуг улст күчн-чидлән негдүлх кергтә.

Келн-әмтнә культурин болн келнә учрежденьст, цүтхлңгудт, фольклорн коллективст, энтузиастнрт, келн-әмтнә культурин болн келнә халхин үүлдәчнрт материальн дөң өгхин төлә төрскн кел болн келн-улсин культур шинәс тохраж үүдәлһнә олна сан бүрдәхәр бәәх мана седвәриг дөңтн гиж дуудҗанавидн.

Материальн дем өгхәр бәәхлә, терүгән Цуг Әрәсән культурин сангин Хальмг республиканск әкгин 000702101-ч счетд оруләж өгтн, тиигхләрн төрскн кел болн келн-әмтнә культур шинәс тохралһна төлә гиж ард биш бичтн гиж сурҗанавидн.

Цуһарн хамдан күчн-чидлән оллад үүлдхлә, мана санан-седкл күцх гиж итклжәнәвидн.

Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнр:

Багдыкова В. Б.
Бадмаев С. Б.
Биткеев П. Ц.
Борисенко И. В.
Кокуева А. И.
Очирова Н. Г.
Павлов С. П.
Пульстер В. Э.
Цымпилов В. Р.
Шалхаков И. Б.
Шинчев Н. У.

●Зәңгс болн соңсхврмуд

Улсин депутатла болсн харһлт

Шидр Ики-Бурульск района [illegible] «Ут-Сала» [illegible] ахун күч-көлсчнрин СССР-ин улсин депутат, КПСС-ин XXVIII съездин делегат Д. Н. Кугультиновла харһлт болв. Нааран ирсн мөрд [illegible] заводын көдлмшчнр, пергәчнр, специалистнр болн бәәрн әмтн партин XXVIII съездин көдлмшин туск, партийн хамгин ах форумд ямаран үнлт өгснә туск энүнә келсн үгиг оньган өгч ик соньмслтаһар соңсв.

Харһлцанд КПСС-ин Центральн Комитетин гешүн, партин Хальмг таңһчин комите[illegible] республикин Деед Советян сессьмүдлә залһлдата сурврмудт бас тодрха хару өгв.

С. ЦЕДЖИНОВ.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советд

Хальмг улсин шүлгч С. К. Каляев олн жилин туршарт бәәсн болн көдлсн герт терүнә нертә Хальмг АССР-ин литературин музей бүрдәхмн гиж Элст балһсна Советин күцәгч комитетин болн Хальмг АССР-ин бичәчнрин Ниицәнә өгсн селвгиг Хальмг АССР-ин Министрмүдин Совет дөңнәд, эн төрәр шиидвр батлж авв.

Элст балһсна Советин ку[illegible]

Түлән әрвлгдв

Түлә әрвлж хоршуллһн — государственн керг. Эн төр хаһллһнд Элст балһсна хойрдгч тойгта ацан зөөдг автомашин-күүнә предприятин [illegible] шунмҗ кевәр орлцж, му биш күцәмж бәржәнә. Түлә әрвллһнә туст дөң болхн фактормуд олн. Учрнь — принцепмуд болн рационализаторск сув-селвгүд өргәр оллж көдллһн. Эн туст предприятин ясврин ацгин коллективин күч-көлснә өөдән күцәмж бәржәнә. Машидт цагтнь, өөдән чинртә яср кеснь, нитә залач болһн көдлмшин цаган ик олзатаһар оллж көдлжәнә. Тегәд чигн предприятин коллектив ерәл жилин дотр 1900 литр бензин болн 600 литр [illegible]

Литван, Латвин, Эстоня улсур Советск Социалистическ Республикудин Союзин Деед Советин Президиумин ДУУДВР

Тавн жил хоорав күч-көлсчнрин сүүһсн государственн йосна элч болжах ах органмуд Литваг, Латвиг болн Эстониг советск социалистическ республикуд гиж зарлад, ССР-ин Союзд орхиг туск шиидвр авсмн. Зууһад [illegible] бәәсн улс покилтин болн хамдан бәәлһнә залһлдаһар залһлдсмн.

Прибалтикин улс Советск Союзд орлһн зовлнта цагт — делкән хойрдгч дән жиләдән болжасн болн Европин ик зууһинь фашизм залад авчксн цагт болсмн. Литван, Латвин болн Эстонь күч-көлсчнр оккупацин зовлн, гитлеризмин болн терүнә өмн бәәсн йосна аврлт уга зовлң үзсмн. Ик гидг һару үзж, орн-нутгин цуг улсин хамцу күчн-чидләр Төрскән харсәд [illegible]

социальн-политическ бәәдл-жирһлд гүүнәр болн цуг халхар ниилв, нарт делкәд эднә тоомсрнь батрв, нарт делкәд эдл-ахун болн культурн залһлдань өргжв.

Терүнлә хамдан, эврәннь [illegible] [illegible] болн шүтлгн эвдрәлн [illegible] үүһәһн болн седклән һарһж келдг болта. Советск өрк-бүлд йиж хорлҗг сән талнь ясрулж болхинь, олн келн улста мана государствиг йиж шинрүлж болхинь хаһлтл кесг олн жил давв. Тавн жил хоорав эклсн ондарулһиг цуг орн-нутг болон энүнә улс болһн күлэжәсмн.

Улс болһн покилтин тускнь, интеграцин сән тоотынь, зөмшг уга бат бәәдлиг күцц дань олзлхин төлә мана хамду бәәдлһиг демократичесн [illegible]

шәр болжана, догмсиг болн батрж одсн хуучн хәләциг диилхин төлә ноолдх кергтә болжана. Тегәд ода нег-негән медлһн, йөвцлт, нег-негән дөңлһн, бәәх көриган негдүлһн, [illegible] [illegible] әмтн [illegible] хоорндан нег-негән күндлһн [illegible] уга кергтә. Тегәд тадн [illegible] эн мана дуудвр — энтн орн-нутгт йир кергтә конструктивн общественн күүндвр кехмн гисн дуудвр чиги болжана.

Латвин, Литвач болн Эстоня көдлмшчнрт, крестьянмудт, интеллигенцд, ветеранмудт болн бәәһчүдт кесг күнд цаг давж һарсн мана хамцу түүжд бичгдж орсн ончта өөнмүдлә залһдулж мендән илгәжәнәвидн, байн бәәхтә жирһл болн хөв кишг дуудж[illegible]

һазриг соломас ценрәлә ... һар гектар һазр цевәклҗәнә. Ола деерән 2 минһ һар гектар һазр цев... «Новый мир» колрлгдси бәәнә. Кировин нертә, «Новый мир» колхозмудын, «Октябрьский» боли «Юбилейный» совхозмудын механизатормуд цөөкн өдрәс урһн хурәлһиг төгсәхмн. Урһн му биш. Районһар гектар болһнас дундлад 32,6 центнер буудя цокж авглҗана. Зәрм эдл-ахусин комбайнермуд энүнәс өөдҗана. Үлгүрнь, Ленинә нертә колхозд гектар болһнас дундлад 35,1, «Заветы Ильича» колхозд — 35,2, Кировин нертә колхозд болн «Победа» совхозд ирлингүһәр 33,3 болн 34,8 центнер буудя цокж авгдҗахиг темдглх кергтә.

[illegible] һиг күцәһә бәәнә. Эн җилин зураһар государственн закрмд 22 миңһн тонн буудя буулһгдх зөвтә биләә. Өдгә цагт темдглгдсн зура давулж күцәгдәд государствд 30 шаху миңһн тонн сән чинртә буудя хулдгдсмн. Производственн зурасан давулж күцәсн эдл-ахус дунд «Заветы Ильича», «Новый мир», Ленинә нертә колхозмуд, «Октябрьский» болн «Юбилейный» совхозмуд йовна. Эн эдл-ахус зура деер немр буудя хулдлһиг цааранднь чигн күцәҗәнә.

Района эдл-ахусин ик зууднь, 630 гектар һазрт, хар һуйрин буудя тәрж урһәглә. Зуг «Заветы Ильича» колхоз болн «Октябрьский» совхоз хар һуйрин буудя тәрсн уга биләә. Аштнь гектар болһнас дундлад 24,5 центнер буудя цокж авглә. Ленинә нертә колхозин тәрәчнр болхла энүнәс өөдән күцәмжс бәрсмн.

Өдгә цагт Яшалтинск района эдл-ахусин тәрәчнр соломиг скирдт оваллҗана, һазр хаһлж йовна.

С. ЛОГВИНЕНКО.

...вж шунж көдлҗәнә. Тегәд чигн зуни өдрмүдиг чадмгар олзлҗах хөөчнр хаша-хаа...

...руп бийдь) көһүлтәһән хамдан.

С. Цеджиновин цоксн зург.

•Зәңгс болн соңсхврмуд

Улсин депутатла болсн харһлт

Шинр Ики-Бурульск райо... [illegible] ...ла» заводын клубд эн эдлахун күч-көлсчнрин СССР-ин улсин депутат, КПСС-ин XXVIII съездин делегат Д. Н. Кугультиновла харһлт болв. Нааран ирсн мөрд өсклг заводын көдлмшчнр, цергләчнр, специалистнр болн бәәрн әмтн партин XXVIII съездин көдлмшин туск, партин хамгин ах форумд ямаран үнлт өгснә туск энүнәрн келсн үгиг оньган өгч ик соньмслһтаһар соңсв.

Харһлцанд КПСС-ин Центральн Комитетин гешүн, партин Хальмг таңһчин комитетин сеглтр В. Х. Бамбаев орлцв. Эн Д. Н. Кугультиновла хамдан партин съездч көдлмшин туск сурврмудт хәрү өгсн деерән СССР-ин Деед Советин, тер мет мана республикин Деед Советин сессьмүдлә залһлдата сурврмудт бас тодрха хәрү өгв.

С. ЦЕДЖИНОВ.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советд

Хальмг улсин шүлгч С. К. Каляев олн җилин туршарт бәәсн болн көдлсн герт терүнә нертә Хальмг АССР-ин литературин музей бүрдәхмн гиж Элст балһсна Советин күцәгч комитетин болн Хальмг АССР-ин бичәчнрин Ниицәнә өгсн селвгиг Хальмг АССР-ин Министрмүдин Совет дөңцәд, эн тоһар шиидвр батлж авв.

Элст балһсна Советин күцәгч комитет Хальмг АССР-ин культурин министрлә зөвчләд, тер герт музей секхин төлә ясврин көдлмш кеһәд, терүгән 1991 җилин мартин сарин 1 шинд дуусх зөвтә гиж даалһвр өггдв.

Түлән әрвлгдв

Түлә әрвлж хоршуллһн — государственн керг. Эн төр хаһллһнд Элст балһсна хойрдгч тойгта аца зөөдг авто... [illegible] ...залачнр шуумһа кевәр орлцж, му биш күцәмж бәрҗәнә. Түлә әрвллһнә туст дөң болгч фактормуд олн. Учрнь — прицепмуд болн рационализаторск сув-селвгүд өргәр олзлж көдллһн. Эн туст предприятин ясврин әңгин коллектив күч-көлснә өөдән күцәмж бәрҗәнә. Машидт цагтнь, өөдән чинртә ясвр кеснәс ниитә залач болһн көдлмшин цаган ик олзтаһар эдлж көдлҗәнә. Тегәд чигн предприятин коллектив өрәл җилин дотр 1900 литр бенән болн 600 литр дизельн түлә әрвлсмн.

Олна бәрсн күцәмжд предприятин кесг залачнн бригадмуд күч-көлснәннь тәвцән орулсмн.

З. УЛЮМДЖИЕВА.

Советск Социалистическ Республикүдин Союзин Деед Советин Президиумин

ДУУДВР

Тавн җил хооран күч-көлсчнрин сунһсн государственн йосна эзн болжах ах органмуд Литваг, Латвиг болн Эстониг советск социалистическ республикуд гиж зарлад, ССР-ин Союзд орхин ... җилмүдин туршарт хам-хоша бәәсн улс нокцлтин болн хамдан бәәлһнә залһлдаһар залһлдсмн.

Прибалтикин улс Советск Союзд орлһн зовлнта цагт — делкән хойрдгч дән җиндән болжасн болн Европин ик зууһинь фашизм эзләд авчксн цагт болсмн. Литван, Латвин болн Эстония күч-көлсчнр оккупацин зовлң, гитлеризмин болн терүнә омн бәәсн йосна аврлт уга зовлң үзсмн. Ик гиигл һару үзж, орн-нутгин цуг улсин хамцу күчн-чидләр Төрскән харсгч Алдр даанд диилвр бәрсмн.

Дәәнә хөөтк җилмүдт Прибалтийск республикүдин чигн, бүкләрн Союзин чигн экономическ болн социальн-культурн делгрлтд ик хүврлт болв. Производственн күчтә гидг көрң тогтагдв. Наукд болн эрдм-сурһульд ик ниичдл кегдв, келн-әмтнә санамсерлнь өсәд, шин кемжәнд күрв. Республикуд Советск Союзин экономическ болн социальн-политическ бәәдл-җирһлла гүүвәр болн цуг хальхар ниилв, нарт делкәд эднә тоомсрнь батрв, нарт делкәд эдл-ахун болн культурн залһлдань өргжв.

Тернд хамгәс ... гертән цеврлһнә процессмуд кеһәд бидн цуһарн әврәнь ухаһан болн седклән илдәр һарһж келдг болтл. Советск орк-бүлд яһж хәрлцәг сән талнь ясрулж болхинь, олн келн улста мана государствиг яһж шинрүлж болхинь хаһлтл кесг олн җил давв. Тавн җил хооран эклгн ондаруллһнг цуг орн-нутг болн энүнә улс болһн күләҗәсмн.

Улс болһн нокцлтин тускнь, интеграцин сән тоотынь, әәмшг уга бат бәәдлиг күцц днь олзлхин төлә мана хамцу бәәлһиг демократическ болн хам-хоша ниицһәр бәәлһнә эв-арһар тогтаж болх арһ мадн түрүн болж үүрҗәнә. Эн күцлиг күнж болхмн. Ондаруллһн — гисн энтн энүнәс авн эклж ардкан хәләлг межә бишнь. Болв энүнәс ирүч улм гәәнәр үзгдг өөдм болжахинь мадн мартлго бәәхлә, тер күцлмүдт күрлһнә хаалһд хаһлж болшго төрмүд уга.

Э, чик, шинрүллһн амр бишәр болжана, ... батрж одсн ... ... болжана. Тегәд ода нег-негән медәһә ... ... шагшадмн сән тоотар ... ллһн, әмтн чигн, улс чигн хоорндан нег-негән күндллһнь уга кергтә. Тегәд тадн кежәх эн мана дуудвр — энтн орн-нутгт йир кергтә конструктивн общественн күүндвр кехмн гисн дуудвр чигн болжана.

Латвин, Литвая болн Эстония көдлмшчнрт, крестьянмудт, интеллигенцд, ветеранмудт болн байчудт кесг күнд цаг давж һарсн мана хамцу туужд бичгдҗ орсн ... өөнмүдлә залһдулж медҗ илгәҗәнәвидн, байн бааҗ җирһл болн хөв-кишг зүрҗәнәвидн. Дакар болн ... ухан-тоолвр келн-әмтнә ... дан бәәж делгрһиг суверенн социалистическ государствин ниицәд эдл зөвтәһәр орлллһна сән тоотлань залһж чин шүүвр келһд нөкд болх зөвтә, терүнәр хаалһ удл уга батлж авгах шин союзн бооцан секҗәнә.

СССР-ин Деед Советин Президиум.

ИК ЧИНРТӘ ТӨРМҮД ХАҺЛГДВ

МОСКВА (ТАСС-ин корр.). Хотл балһснд болсн ВЦСПС-ин пленум чернобыльск аюлын ашиг уга келһнд профсоюзмуд орлцлһар үүлдврин программ батлж авв.

— Ним экстремальн бәәдлд көдллһнә эв-арһин тускч мана халац дөрв һар җилин эргцд хүврв, — гиж ВЦСПС-ин сеглтр Г. Ф. Сухоручекова пленум деер келв. — Зеткртә йовдл аюля хүврв терүнд кесг күн үкв, моральн болн экологическ һару үзвидн.

Тер аюлд зовлн үзсн өмгнд дөң өглһнә йовднь күч-көлсчнрт таасгдҗахш, энүнәс көлтә регионд социальн, психологическ нарн бәәдл ясржахш, гиж пленум деер келгдв.

Чернобыльск аюлын ашинь уга келһнә кергт. Әәмшг уга советск атомн энергетиг делгрүллһнә кергт стратегий болн тактик ухалж авлһнд профсоюзмуд цуг кемжәнд дангин консультантнр эс гиж оппонентнр болх зөвтә. Эн җилин бийднь РСФСР-ин, Украина болн Белоруссин Министрмүдин Советмүдлә хамдан радиоактивн бузрдлһнла харһсн районт әмтн бәәхд ямаран кемжән әәмшг уга болхинь научн халхар йилһж медж авх кергтә. Чернобылин өөрк регионмудт бәәх әмтнә әрүл-мендинь ясруллһна, медицинск болн социальн тетквртин программ яһж күцәгдҗәхинь ВЦСПС бүртх зөвтә.

Пленумд орлцачнр «Чернобыльск АЭС-т болсн зеткртә йовдлын ашла залһлдата төрмүдәр профсоюзмудын үүлдврин программиг» дөңцәд, терүг СССР-ин профсоюзмудын XIX съездин хәләврт орулж өгх болж шиидв. Үүлдврән зүүцүлж залһхин төлә союзн-республиканск комисс бүрдәх болн радиоактивн бузр һазрт болн экологическ әәмшгтә нань чигн зонмудт бәәх күүкдт дөң өглһәр профсоюзн седкл негдлһнә ... нугсоюзн саң тогтах болж шиидгдв.

ВЦСПС-ин пленум һазадын ордудын цуг профцентрмүдиг болн профсоюзмудыг тер зеткртә йовдлын үлмәч күрсн СССР-ин районын әмтнд дем болн моральн дөң өгтн гиж суржана.

Барт һарсн «Олна негдлсин туск» СССР-ин Закана проектин кесг положениг пленум нег мөслгч кевәр буруушав. Кемр эн законодательн акт батлгдхла, терүгәр профессиональн ниицән политическ партьсин, улсин фронтмудын болн гражданмудын талдан формированьсин тоод орулгах болжана, зуг энь профсоюзмудын үүлдврлә болн обществә энүнә эзлҗах ормла ирлцҗахш. Профсоюзмудын уставиг юстицин Министерствд темдглж бичҗ авхмч, прокурорск бүртхлһ, тер мет тедна финансов үүлдврнь государственн органмуд бүртх зөвтә гисн Закана проектин статьяс профсоюзмудын зөвинь йосташар хаслһн болжана гиж пленум тоолжана. «СССР-ин профсоюзмудын зөвин туск» шишлң зака белдәд батлж авлһиг кунх нерггә гиж орн-нутгин Деед Советин гешүд, профсоюзас бәәх улсин депутатнрт пленумин орлцачнр бичв.

Г. И. Янаевиг энүнә бийнинь сурврар болн бийнь Политбюрон гешүнд, КПСС-ин ЦК-н сеглтрт суңһсн учрар ВЦСПС-ин ахлачин үүрәс пленум суллав. ВЦСПС-ин шин ахлачиг ода суңһлго, хуһнч сард болх СССР-ин профсоюзмудын XIX съезд күртл күләх болж шиидгдв.

Нуувчар зуһан өгләр пленум деер ВЦСПС-ин ахлачин дарук суңһгдв. Терүнь профсоюзмудын Москва балһсна совет һардҗасн Б. П. Шербаков болв.

•Хальмг келн—мана зөөр

БӘӘРН РАДИОЗӘҢГЛЛЬНӘ АРЬИГ КҮЦЦ ОЛЗЛХМН

Төрскн хальмг келнә төрмүдәр өдгә цагт дару-дарунь үг һарна. Тернь учрта, юңгад гихлә, эн туст зөвәр күнд бәәдл тогтсиг цуһар үзҗәнә. Байчудын ик зунь ода хальмг кел медхш, һаза харһсн зәрм әмтн келән медәг болв чигн хоорндан хальмгаһар күүндхш. Хальмг билгтә бичәчнрин бичсн дегтрмүд җиләс җилдән лавкин тәвцст цевтнә. Хальмг келәр һардг газетәр әмтн соньмсдлан уурчана. Тиим бәәдл серлтә күн болһниг үүмүллго бәәшго. Болв зәрм әмтнә келсн үгиг соңсхнь зүркн шаркрна. «Хальмг келн керго, дассарн орсар келәд бәәв чигн күн ода икәр һарутшго», — гисн үг соңсгдна. Терүц тоолвр уга санан тер, гиж сангдна. Тиигж келсн күүнд ямаран хәрү өгч болхмб? Яһад цаалһәд келәд бәәв чигн, медшго. Медхәр чигн тедн зүткхш. Илднь келхлә, тиим әмтн келән һолсн хөөн, төрскн улсин культурар чигн, туужар чигн соньмсшго. Дәкәд болхла, талдан келн улсин культурин зөөриг тедн медж, үнлж чаддмн биш.

Эврә улсин культуриг, келиг делгрүлх, келнәнь зөөрлә олн әмтиг таньлдулх седвәртә әмтн болхла даан үг угаһар чинртә эн кергт чадсарн тәвцән орулҗана. Мана газетин автормуд дунд тиим әмтн ховр биш. Теднә нериг энд заахла үлү болшго, гиж санҗанав. Хальмг улсин амн урн үгин зөөриг сәәнәр медәг медәтнр И. Д. Мутаев, О. Э. Болдырев, Х. Ш. Ширеев медсән бичәд, редакцур илгәнә. Олн җилин туршарт мана газетин селькор болж Н. Б. Бадмаев үүлдҗәнә. Төрскн келән сәәнәр медәг эн күн оньдин соньн зааг, статьяс бичнә. Наань чигн кесг әмтнә нер зааж болхмн.

Болв эн саамд бидн талдан төр халәх санатавидн. Хальмг кел дасллһн ясруулхин төләд, төрскн культуриг делгрүлхин төләд цуг арһинь күцц олзлж үүлдх кергтә. Эн туст зәрм хүврлтс бәәхиг бас үзлго бәәж болшго. Хамгин түрүнд хальмг келнд государственн келнә статус зүүлһх кергтә, гиж кесг мана ушпачнр селвгән өгнә, тер тоолвриг бидн дөңнҗәнәвидн. Партийн болн советск органмуд чигн эн төриг оньгасн алдҗахмн уга. Үлгүрнь, хальмг кел дасллһиг ясруллһна немр керг-үүлдврмүдин туск тогтавр шидр КПСС-ин таңһчин комитетин бюро батлж авсмн. Хальмг келнд государственн келнә статус зүүлһхин туск төр республикин Деед Советин дараһн сессь деер тәвхмн гисн тоолвр тер тогтаврт бас бичәтә бәәнә.

Болв олн җилин эргцд эс хаһлгдҗасн эн төриг һардгч органмудын тогтаврмудар хаһлж болшгонь медгдҗәнә. Цааһврин аһу ик көдлмш кегдх зөвтә, әмтнә чик ухан-седкл, дасх, делгрүлх дүрн кергтә. Эн саамд олнд зәңгллһнә средствин арһиг олзллһн ик тусан күргхнь лавта. Сул цагт районын газетмүдт хальмг келәр барлгдсн халхс, они статьяс барлгдлг болжана. Эннь йир соньн йовдл. Тиим сән эклцин седвриг Приозерн района «Заветы Ильича» газетин редакц татсмн. Талдан редакцст теринь сән үлгүр болсмн. Зуг, һундл болхларн, ниим халхс ховрар барлгдна. «Заветы Ильича» болн Приютненск района «Путь к коммунизму» газетмүдин редакцас бишнкнь, наадк редакцстиим халхсиг хая-хая, болсбүтсәрнь барлж һарһна. Энүнд бас әврә учр бәәнә.

Олнд зәңгллһнә чинртә дәкәд нег средств — бәәрн радиозәңгллһн болжана. Өдгә цагт мана республикин район болһнд бәәрн радио көдлнә. Бәәрн күч-көлсч коллективсин бәәдл-җирллин тускар, соньн йовдлмудын тускар тер зәңглнә. Цуһар эдл көдлнә гиж болшго. Дуту-дунд чигн теднә көдлмшт учрна. Цуг эн тоотыг шиижлх төр бийдән эн саамд тәвжәхшв. Хальмг кел дасхлһиг делгрүллһнд, бәәрн әмтиг шин зәңгслә хальмг келәр таньлдуллһнд бәәрн радио ямаран тәвцән орулҗахнь намаг соньмсулҗана.

КПСС-ин Целинн района комитетин сеглтр А. М. Натыров мини сурврт иим хәрү өгв:

— Бәәрн радио манад көдлнә. Болв хальмг келәр соңсхврмуд йир ховрар кегднә. Энүнд олн учр зааж болхмн. Техникин арһнь чигн тату. Бәәрн радиод дамшлтта журналист көдлдг болв чигн, хальмгаһар соңсхвр белддг дамшлт терүнд уга. Болв эн халхин көдлмшиг бидн ясрулх санатавидн, — гив.

Ики-Бурульск района селәдәр болн поселксар хальмгуд олар бәәнә. Теднә төләд шишлң хальмг келәр соңсхврмуд келһнә төрәр партин райкомин хойрдгч сеглтр А. М. Леоновла күүндүв.

— Манад бәәрн радион соңсхврмудыг В. М. Нохаева белднә. Долан хонгт һурв дәкж эн эфирт һарна. Терүнәс нег өдртнь хальмг келәр соңсхврмуд кегднә, — гиж Афанасий Мартынович цәәлһв. — Эн халхин көдлмшт дуту-дундс бәәнә. Зәрм соңсхврмуд цагланнь кегдхш. Тер бийнь арһ-чидләрн энүг күцәхәр радиобүрдәһәч шиидмнә.

Заасн хойр районд татутартгтаһар болв чигн әәрм-зүрм хүврлтс эклснь медгдҗәнә. Бас тер мет Малодербетовск районд чигн зәрм радиосоңсхврмуд хальмгаһар кегднә.

Болв бүклдән республикәр эн бәәдлиг гүүнәр шинжлхлә кегдснәс кегдәд угань кесг холван ик. Хальмг келәр һардг соңсхврмудын тонь дегд баһ болна, гиж келгдлә. Терүнә һол учрин тускар онц келх кергтә. Дигтә эн саамд районын газетмүдт хальмг келәр барлгдсн халхс ховрар һардгин учриг чигн заах кергтә. Эн туст хамгин чинртә гисн төр — хальмгаһар келдг, бичдг журналистнр уга болллһн. Хальмг келнд государственн келнә статус зүүх кергтә, болв келән йоста сәәнәр медәг, бичж чадг, ташр журналистск эрдмтә кадрмуд белдәһнд оньган эс тусхахла тиим статус хоосн үг болад үлдх әәмшг үүрҗәнә, гиж санҗанав. Районын газетмүдин редактормудын ик зунь хальмгаһар материалмуд бәрлхәр шуушна. Болв көдлдг әмтн уга болхла, келнә халх медрл тату болхла яһж эн кергиг күцәхмб?

Дааврта эн төр хаһллһнд Хальмг государственн университет тусан күргж чадх бәәдлтә. Энүнә филологическ факультетин хальмг келнә әңгиг җил болһн кесг әмтн төгсәнә. Теднә ик зунь школмудт багшлна. Редакцст болн радиод болхла тедн көдлж чадхш. Юңгад гихлә, теднд журналистск медрл, дамшлт уга. Статьяс бичдгиг, радион материалмуд белддгиг шишлң дасхх кергтә.

Эн төриг хаһлхин төләд газетмүдин редакцст, радиод көдлх специалистнриг университетд сурһх кергтә. Мана орн-нутгт тиим дамшлт бәәнә. Келхд, Дагестанск университетд бәәрн келәр бичдг журналистнр белдлһнә әңг секгдсн бәәнә. Тер дамшлтыг мадн чигн олзлж чадҗанавидн.

Дааврта эн төриг оданас авн эклж хаһлх кергтә. Орн-нутгин сурһулин талдан заведеньст журналистск медрл авн байчуд тенд хальмг кел дасхш. Аштнь тедн хальмгаһар бичдг арһ уга болна. Көдлн бәәж кел дасна гидгнь амр биш төр. Тегәд чигн ода эн төрин туст күнд бәәдл тогтсн бәәнә.

Хальмг кел даслһиг делгрүллһнә олн зүсн төр хаһлхиг некжәнә. Теднә негнь олнд зәңгллһнә средствст көдлдг арһта специалистнр белдлһн болжана. Ода деерән эн төр оньгас алдгджана, гиж темдглх кергтә.

АНЖУКАН Ольга.

Соңсхвр

1990 җилин така сарин 25-д өрүн 9 часла Хальмг АССР-ин Деед Советин сүүрин залд улсин депутатнрин Элст балһсна Советин хойрдгч хуралтын IV сессь болхмн гиж улсин депутатнрин Элст балһсна Советин президиум зәңглҗәнә.

•Үүмлт үүдәсн йовдлын тускар

ТАГЧГ БӘӘХМН БИШ

Черноземельск района тохма мал өскдг ССР-ин Союзин 60 җилин нертә заводт шидр болсн йовдл дүңһан мет района межә һатц тарв. Цугнь эгл цүгәһәс авч чилв. Залус дунд зәрмдән үчрдг төвдлдән тиим чирр зүүрдг болхий? Эврә зәвән медүлх арһ уга болхла тиим күн нудрман оллна. Негнегән хойр-һурв дәкж цокчкад тарж одлг.

Болв эн цуүгән зәвәр һәрн дахульта болв. Болв цугинь диг-дарһар келж өгнәв. Эн йовдл така сарин эклцәр учрв. Эдл-ахун кирһлһнә пунктд хәд кирһлһн гүргүдән орчкла. Энд нег отарин хөөдиг кирһлһн тегсж йовла, дарани отариг хашанд оруулжала. Кирһлдсн хөөдиг нуһц һарһад ута бәәтл хашаһур талдан отарин хөөдиг аклад орулв.

Хөөдиг негдүлшгон төлә ах хөөчирин негнь тиигҗән адһв. Гүүж йовад эн һартан кедлжәх электрическ машиниг бәрҗәх кирһәчиг хав сәнә зүүлго түлкв. Санамр бәәсн күн энүнәс келтә бийән керчи гив. Тегәд эн кирһәч уурлад ах хөөчин әрдәс кеәлдәд керүл татв. Кирлдән ноолданд хүврв. Ах хөөчин ахнь эднигг зогсахар седв. Ноолда эклсиг кирһәчин ахнь үзчкәд бас ноолданд орлцв. Ноолдан удан болсн уга, өөрнь бәәсн әмтн ашниг салһад авцулв. Энүгәр цуүгән тегсн болҗ медгдв.

Болв үдин хөөн ноолданд орлцсн негнь мини нер һорхм кекрж одв, би болхла терүнд юм кесн угав гиж һундад өшәһән авхар гелв. Ах хөөч тал өөрдҗ ирәд, чирәһәрнь цокчкад, эвцлдий гиж һаран татв. Болв терн өгчәх һаринь бәрәд эвцлдхин ормд өмнәснь покад окв. Ноолдан хару эклв. Эврә кедләчәр деикәд цуг кирһәчнр кедлмшән хаяд, тер отарин хөөдиг кирһшговидн гисн неквр тавв. Тиигхлә хөөчнр хөөдән хашаһас һарһчкад хошурн тууж һарв.

Энүнә дару бәәдл улм хурцдв. Поселкин хажуд бәәх автозаправочн өөр нег тагт бәәнә. Терүнә нег хажуд уулын келн әмтн хурв. Тедниг үзсн бичкдүд эдн зурҗахин тускар селәнә әмтнд зәкглв. Эн цагт кирһлһнә пункт кедлжәлә. Эн зәңг соңссн кирһәчнр кедлмшән деңц хаяд цуһар гилтә ик багар тагт тал ирв. Эн хойр багиг зүг тагт салһжана. Әмтнә келсәр, хойр халхас тус-тустан, кирцхд, зу һар күн билә.

Эн цагла милицин кедләчнр шулун-шудрмган үзүлв. Хойр баг хоорнд ноолдан экләд уга бәәтл эдн хоорндкь орлцад, эвләд-довлад бәәж әмтиг номһрулв. Кемр эдн невчкнәр дутсн болхла ик гидг цус асхлдан болх билә. Тиигчкәд эднд дөң болхар Каспийск, Яшкульск болн Ики-Бурульск райондын милиц бас ирсн билә.

Әмтн тарж одв, милиц хәрв. Дарунь селәнд бәәх әмтнә цуглран хурв. Наадан тер ноолданд орлцсн болн үзсн әмтнлә хамдан услврин участкин механизатормуд, өвс хадж белдҗәсн бригадмудын кедләчнр, хөөчнр болн үкрчнр ирв. Тохма мал өскдг заводур республикин болн района дааврта кедләчнр бас ирцхәв. Тер цуглран деер ил күүндвр болв.

Тер йовдлын хөөн партийн болн советск органмудын кедләчнр малчнрин хошмудар, селәнә әмтнлә интернациональн иньгллтин тускар баһ биш күүндвр бүрдәв, эн күнд цагла келн әмтнә ул деер өнгрхмн биш, зергләһән улм батлх кергтә гиж дуудҗав. Черноземельск районд даргин, чечен, авар болн нань чигн келн әмтнә әлчнр арвад җилмүдт бәәж кедлжәнә, тедниг бәәрн әмтн гиж нерәдж болхмн, энд, Хальмгт, эднә үрдүд болн ачнр төрлә, теднә төлә мана тег хойрдгч төрскнь болв гиж келжәв. Тиим күүндврит инкинь медиң деңнв. Нег һазр деер, нег нарн дор бәәчкәд ода юуһинь хувах кергтә болжахмб?

Болв, тер бийнь, тиим әмүгин күүндвр бүрдәлһнә ашнь дегд сән болна гиж келж болшго. Әмтн дунд тархагдг олн зүсн зәңгс терүнә ач-тусинь уга кеҗнә. Тиим худл-ховиг диилхин төлә олнд зәңглһнә средствин дөң кергтә болжана. Болв зөв-йос харлһна органмуд, партийн болн советск кедләчнр энүнә тускар газетд бичхәр седхш. Мөшклһн тегсәд уга, тегәд өмнәснь юм кехмн биш. Зүг мөшклһн тегсснә хөөн тохма мал өскдг ССР-ин Союзин 60 җилин нертә совхозд юн болсна тускар бичҗ болжана гиж эдн тоолжана.

Болв мөшклһнә йовудт күн орлцхар седжәхшлм, боомтг чигн болхар седжәхшлм. Мөшклһн тегстл гемтә әмтнә нердиг чигн заахар күн седжәхш. Болв эдл-ачуд ноолдан учрсн тускар газетд бичсн болхла олн зүсн хов-худлд әмтн иткшго билә.

Тохма мал өскдг ССР-ин Союзин 60 җилин нертә заводын цутхлң Черноземельский поселкур һартан бу авсн уулын әмтн орхар бәәж гисн зәңг Черноземельск районһар тарсн бәәнә. Самолетмудар авч ирсн, зәрмнь вертолетмудар авч ирсн шишлң эрдмтә салдсмуд тедниг зогсаж чадв гиж соңсж болхмн. Спецназин салдсмуд бронежелеттә, каскта, щиттә, теднд нам бронетранспортер билә гисн зәңг бас соңсгджана.

Болв, үнндән болхла, тиим юмн уга билә. Поселкур чигн дәврхәр күн седсн уга. Зәрмдән хурад бәәсн уулын әлчнр ноолда татх бәәдл һарһсн уга. Худл зәңгс болхла әмт үүмүләд, долда мет якдәд бәәв, йирин ноолдаг келн-әмтнә хоорндк дүүгән гиж үзүлхәр седнә. Бола нег чигн халх келн әмтнә тәриг болн некврт тәвжәхшлм. Келн әмтнә нер дор орулх юмн кегдсн уга.

Тохма мал өскдг заводын һардвр эн туст дигтә-дарата үүлдвр күцәсн уга гиж келх кергтә. Цүүгәг дор ормднь зогсаж чадсн уга, тиигчкәд кирһәчнрин үгд орад, тер отарин хөөдиг кирһшго зөв өгсн билә.

Энд ләкәд нег тәрт оньг өгх кергтә. Хар һазриг болн Кизлярск идгиг ясрулхин туск правительствин тогтаврас иштә Черноземельск районд бәәх малын то хасгджана. Тиигхлә, хөөчнрин бригадмуд бас хасгдна. Районд кедлжәх хөөчнрин 90,9 процентнь уулын әмтн тогтадг учрар мел эдн кедлмш уга үлднә. Энүнәс иштә Хальмгт уулын әмтнд кедлмш өгчәхш, кедлмшәснь һарһжана гисн зәңг тарна.

Тегәд, кемр хөөчнрин тоог хасхар седжәхлә терүнә тускар учринь тохнятаһар зааж урдаснь әмтнд медүлх кергтәлм. Тагчгар кергән кеһәд бәәхлә терүнәс зүг буру ашлврмуд кегднә гиж районд тогтсн бәәдл герчлжәнә.

В. БАЙРХАЕВ,
мана эврә корр

•Рынкин экономикин төрмүд

ҮЗН БАЙРЛАД...

Зуни кем өрәлдж одв. Темсн, зер-земш әлвгшәд, кимдрәд ирх цаг. Зүг мана балһсна рынкд одхла, тер дарунь «Үзн байрлад, иди һундад» гих үлгүр сангдна. Нүд байрлулх юмнь дала. Күүнд кергтә цуг тоотнь энд һоллгчдан бәәнә. Зүг хулдж авхд үнинь ик: Авад хәләй, шин бодңиг килограммнь күсдүндүр арсли күрнә, хаяр болхла ода чигн 2 арсли. Кедүд өрк-бүлән терүгәр теткж болх? Арһ уга, гесән тежәх кергтә. Тегәд өдр болһн әмтн базр темцәд һарна. Юңгад базрт одда гихлә, государственн лавкудт үнинь нам базрнәс ик. Үлгүр гихлә, үлгүр чигн бәрж болхмн. Кедү өдр балһсна «Огонек» гастрономин өөр [illegible] одсн, өнг-зүс уга помидор терүнь. Тер кемд базрт эздүдәс нежәһәд эс гиж күсдүндүр арслнга сән помидор сул авч болжана.

Мана корр.

ЗУРГУДТ: бодңг худлдхд орута; идх саңан бәәх болвчн; моңгиг ямаран чигн арһар кеж болжана. В. Морозовин цоксн зургуд.

Зүткж көдлнә

Партин тәвсн некврмүдәс иштә кедлмшән бүрдәж кедлҗәх предприятьмүдин негнь — тосхлтын Хальмг негдлтин коллектив. Өрәл җила зураһас иштә 15 сай 198 миңһн арслнга тосхлтын-монтажн кедлмш генподрядәр күцәхин ормд, 15 сай 429 миңһн арслнга кедлмш күцәсмн. Авсн даалһврасн үлү 1500 дөрвлжн метр әмтн бәәдг гермүд эдлврт орулж өгәд, зураһан эдн 105 процентд күцәв.

Негдлтин күч-көлсч кесг коллектив өрәл җилә зураһан давулж, үзмжтәһәр күцәһәд, дөрлдәнә нүүрт һарцхав. Үлгүрнь, Городовиковск балһснд бәәх 199-ч тойгта ПМК-н, гермүд тосхдг комбинатын, «Жилстрой» болн «Промстрой» заллһсин коллективсиг темдглж болхмн. Цут эн коллективс тосхлтын-монтажн кедлмшин чинринь бас чигн өөдлүлх зәр өмнән тәвж кедлжәнә.

З. ИВАНОВА.

•СССР-ин МВД-н цәәлһвр

ПИРАТМУДТ ОДА ДЕЕРӘН ХААЦ УГА

Сүл цагт мана орн-нутгас самолетмуд талдан ордудур көөж авч йовхар седдг йовдлмуд икдж одв. Энүг тодрхаһар цәәлһж келж өгти гиж СССР-ин МВД-н колги-күчнә, дотр-дундын кергүдин ах заллтын начальник, дотр-дундын цергллтин генерал-лейтенант В. Д. Егоровиг сурв.

— Ниди җил дәврлһнлә харһсн һурвн самолетас негнь чигн орн-нутгин межә давж һарч чадсн уга билә. Ода болхла бәәдл оңдарж одв. Мана зурһан самолет орн-нутгин межә һатц тусв, теднәс тавнь — Швецд болн Финляндьд тусв. Самолет көөж авч йовхар седсн дөрвн йовдл зогсагдв. Тиигчкәд цуг эн йовдлмуд мөчн сарин 9-с авн така сарин 10 күртл болв. Иим үүлдг нарт делкән зөв-йосна актмуд террорызм гиж кеһнә.

— Диг-дара хәләж хаһрдг болн авиапассажирмүдт әәмшг уга бәәдл теткдг органмуд тиим йовдлмудыг хоосн темдгләд бичәд авад бәәхәс биш, хөрж зогсахар болн дәврҗәх улсин өмнәс серлцхәр бәәхш бәәдлтә. Хальһад килограмм хаһрдг вещество, 30 снаряд, 83 сурһулин гранат, түргәр шатдг болн хортә 100 шаху тонн вещество булаж авгдв. Сүл цагт нег иим йовдл болв: така сарин 11-д Рязаня аэропортд «Комплекс» гидг кооперативин ахлач Л. Киченин бәргдв, энүг негжәд хәләхлә, бийнь кесн хаһрдг устройств авч йовж. Үсн дотр хаһрулад заһс бәрдг устройств гиж терүгән келв.

Тиигв чигн, самолетар нисдг әмтнә хоош-хорһинь хаадг кедләчнр кезәд чигн эн кедлмшән сәәнәр кенә гиж келж болшго. Тегәд чигн 1988 җил Овечкинә өрк-бүл самолет дотр зер-зевтә, боеприпаста орж ирәд, самолетыг көөһәд авад йовхар седсмн, багмуд болн органнзацс политическ күцлтәһәр кедг бәәсинь дамшлт үзүлжәнә. Манад болхла, өминь уголовн үүл һарһад, заргас әәһәд зулжах өмтн, тер мет психическ шалтгта әмтн, эс гиж яһад болв чигн һазадын ордуд орхар бәәх улс тиим үүл һарһна. Теднлә күүндхд дегд күчр. Экинәжлә күүндсн цагтан нег чигн үг тәвж өгхш, тегәд тәрүц гем уга кесг әмтн әмнән хаһцна. Иим улс экипажур дәврәд зер-зев, хаһрдг устройств олзлснас нелтә 1958 җиләс авн самолетмудт 120 күн үкв, 200 һар күн шавта.

— 1970—1975 җилмүдт самолетмуд дотр аертазевтә милицин кедләчнр йовдг билә.

— Терти дөң болдг билә. Терүг шинәс орулж бәәх гиж санжанавидн. Ода СССР-ин гражданск авиацин әәмшг уга бәәдлин государственн программин про-

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советд

Өрәл җил давв, юн күцәгдв?

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин дарани сүүр деер республикин тосхлтын органнзацс, министерствс болн, ведомствс давсн өрәл җилд яһж кедлснә ашмуд хәләгдв. Тосхлтын объектс эдлврт орулж өглһнә туст ирлцнгү кедлмш кегдснь темдглгдв. Эдлврт школ, бичкдүдин сад орулж өглһнә өрәл җилә зура күцәгдв. Зурһан сарин эргцд 225 километр электролинь тосхгдв, 1,5 миңһн гектар услврин һазр эдлврт өггдв, 13,2 миңһн хөөнә ормта хаша тосхгдв.

Госдаалһврар болн сиц әмтнә даалһврар әмтн бәәдг гермүд тосхж эдлврт өглһнә кемжән өөдлв. Болв кесг министерств болн ведомств тосхлтын объектс эдлврт өглһәр даалһвран күцәсн уга. Тегәд чигн һоллгч кергд эдлврт оруллһар зура күцәгдсн уга. Һоллгч кергд һарһгдсн мөнгн зүг 24,6 процентд олзлгдв, терүнь давсн җиләс 10,3 процент баһ болж һарв. Әмтн бәәдг гермүд тосхлһна зура зүг 33 процентд күцәгдв, давсн җилинлә дүңцүлхлә терүнь 12 процентд баһ болж тусжана.

«Калмагропром», жилищн-коммунальн производственн негдлт, заһлдана заллт, республикин колхозмуд ард үлдж йовна. Хойр клуб эдлврт өггдсн уга. Соцкультбәәцин объектст һарһгдсн мөнгн хашнгар олзлгджана.

Подрядн кедлмш күцәлһәр зураһан 97,6 процентд күцәв. ПСО «Калмводстрой», 64-ч КМК, «Севкавдорстрой», трестин 959-ч тойгта тосхлтын участок, «Калмстрой» негдлт зураһан күцәсн уга.

Өрәл җилин эргцд кесг объект эдлврт өггдсн уга. Үлгүрнь, Цаһан Нур совхозд клуб, Чолун Хамр поселкд бань, Ик Буурлд аптек болн нань чигн кесг объект эдлврт өггдсн уга.

Соцкультбәәцин объектс эдлврт оруллһар бас зураһан эс күцәсн предприятьс дунд «Калмводстрой» негдлт, «Калмагропромстрой» негдлт болн нань чигн органнзацс бәәнә. Тосхлтын органнзацсар материальн-техническ көрң сул болжана.

Балһсна болн райондын күцәгч комитетмуд объектсиг йир сулар бүртклнә. Советмүдин объектс тосхлһнд сул оньг өггджәхинь бас икәр шаһгдв.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Совет тосхлтын ирлцнгү органнзацсин һардачрас тосхлтын объектсәр һарчах дуту-дундсиг ахр болзгт уурулхиг чаңһар некв. Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин сүүр деер хәләгдсн тәрәр республикин Госзуран ахлачин дарук Ю. Э. Ладьянов, тосхлтын Хальмг трестин залач Н. Е. Поздняков соңсхар кев. Эн тәрәр Министрмүдин Советин ахлачин дарук Б. У. Ильянов үг келв.

Дулаһар теткллһнд—оньган

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин сүүрт республикин балһсдыг болн райондын цутхлңгудыг 1991—1995 җилмүдт дулаһар теткллһнә объектс тосхллна төрмүдәр өргн күүндвр болв. Республикин балһсд болн райондын цутхлңгуд күчнь баһ котельнис дулаһар теткгднә. Тер котельня кесгнь йир сулар кедлнә.

Сүүр деер котельня тосхлтын йовуд зәвәр хашнгджана. Арвн җилин эргцд Каспийск болн Городовиковск балһсдт котельн тосхгджана. Министрмүдин Совет эврәннь авсн тогтаврта котельнис тосхлһна йовулыг түргдүлхиг чаңһар некв. Эн төрмүд хаһллһиг түргдүлхин «Калмводстрой» негдлтд, республикин жилищн-коммунальн эдл-ахун территориальн-производственн негдлтд, районын күцәгч комитетмүдт даалһгдв.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Президиумин сүүрт республикин промышленностин предприятьмуд өрәл җилд яһж кедлснә ашмуд бас хәләгдв.

Производственн зура күцәлһнд бәәх дуту-дундсиг ахр болзгт уурулхиг ирлцнгү министерствсин болн ведомствсин һардачнрас чаңһар некв.

Министрмүдин Советин сүүрт нань чигн төрмүд хәләгдж, ирлцнгү тогтаврмуд батлж авгдв. Президиумин сүүриг Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач Б. Ч. Михайлов һарһв.

Зураһан күцәв

млекси бригадмуд күч-көлснә тәвцән ...
З. БАДМАЕВА.

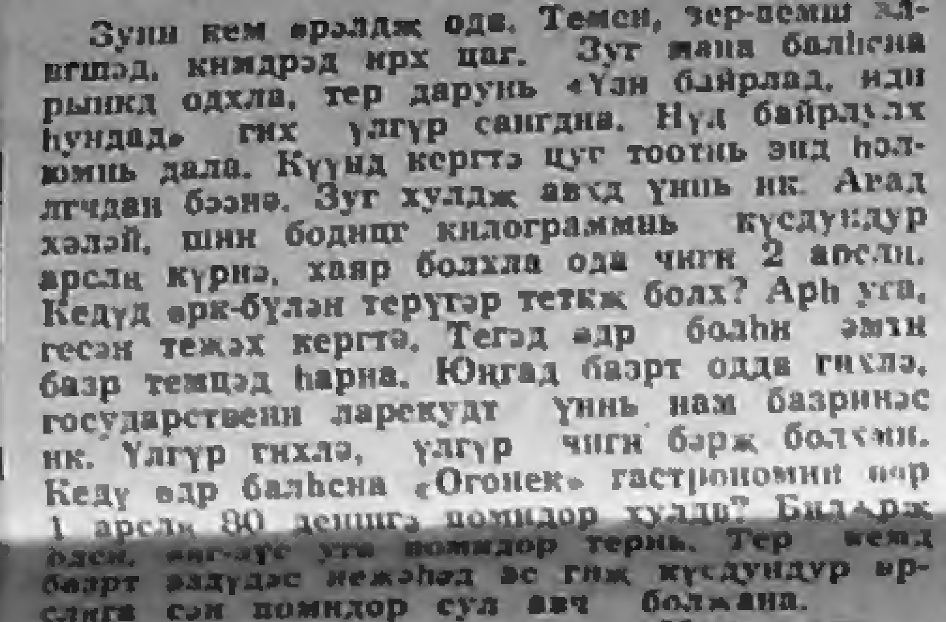

Зуни кем өрәлдж одв. Темсн, зер-земш ха-гишәд, кимдрәд ирх цаг. Зуг мана балһсна рынкд одхла, тер дарунь «Үзн байрлад, иди һундад» гих үлгүр сангдна. Нул байрлх юмнь дала. Күүнд кергтә цуг тоотнь энд һолюмнь дала. Кедүд өрк-бүлән терүгәр теткж болх? Арһ уга. Гесән тежәх кергтә. Тегәд әдр бодһин әмтн базр темцәд һарна. Юңгад базрт оддв гихлә, государственн ларекудт үнн нам базринәс ик. Үлгүр гихлә, үлгүр чигн бәрж болхмн. Кеду әдр балһсна «Огонек» гастрономин әәр 1 арслң 80 деншгә помидор худлдв? Билдрж бәәсн, эңг-зүс уга помидор тернь. Тер кемд базрт әздүдәс нежәһәд эс гиж күсдүндүр өрслңгә сән помидор сул авч болжана.

Мана корр

ЗУРГУДТ: бодңцг худлдхд орута; идх сянан бәәх болвчн; моңгиг ямаран чигн арһар кеж болжана. В. Морозовин цоксн зургуд.

...гнь чигн орн-нутгин межә давж һарч чадсн уга билә. Ода болхла бәәдл ондарж одв. Мана зурһан самолет орн-нутгин межә һатц тусв, теднәс тавнь — Швецд болн Финляндьд тусв. Самолет көөж авч йовхар седсн дөрвн йовдл зогсагдв. Тиигчкәд цуг эн йовдлмуд мөчн сарин 9-с авн така сарин 10 күртл болв. Иим үүлиг нарт делкән зөв-йосна актмудт терроризм гиж келдг.

— Диг-дара хәләж харһдг болн авиапассажирмудт әәмшг уга бәәдл теткдг органмуд тиим йовдлмудыг тоосн темдгләд бичәд авад бәәхәс биш, хәрж зогсахар болн дәвржәх улсин өмнәс сәрлцхәр бәәхш бәәдлтә, хальһад бәәхнь тиим болж медгдҗә...

— Уга, тиим биш. Гражданск авиацин самолетмуд көөж авч йовхар седдг йовдлмудын өмнәс МГА-н, СССР-ин КГБ-н, СССР-ин МВД-н болн СССР-ин харсльтын Министерствин подразделеньс хамдан ноолдҗана. Һоллгчнь болхла — аһарт терроризмиг хәрлһн, самолетыг зәләд авчкад, көөһәд авад йовхар бәәдләх улсиг илдкж медж авлһн, үүл һарһлһиг өмнәснь хәрж зогсалһн. Тиигхлә әәмшгтә, му ашта юмн болшго.

Самолет нисж һархин өмн дотркнь сәәнәр бүрткәд хәләх кергтә. Һанцхн нидн жил аһарин «келгәр зәәж болшго кегдлмүд самолетар авч йовхар седсн 100 мингһ һар йовдл болв. Тиигхд хадг 319 зер-зев, 400 миңһн олн зүсн боеприпас, 700 һар...

...пат, түргәр шатдг болн хортта 100 шаху тонн вещество булаж авгдв. Сүл цагт нег иим йовдл болв: така сарин 11-д Рязанин аэропортд «Комплекс» гидг кооперативин ахлач Л. Киченин бәргдв, энүг негжәд хәләхлә, бийнь кесн хаһрдг устройств авч йовж. Усн дотр хаһрулад зәһс бәрдг устройств гиж терүгән келв.

Тиигв чигн, самолетар нисдг әмтнә хош-хораһинь хәләдг көдлмчнр кезәд чигн эн көдлмшән сәәнәр кенә гиж келж болшго. Тегәд иигн 1988 жил Овечкинә өрк-бүл самолет дотр зер-зевтә, боеприпаста орж ирәд, самолетыг кööһәд авад йовхар седсмн.

Эн жил пассажирск самолетмуд кööһәд авад йовхар седсн улсин хош-хораһинь бас бүрткәд хәләсмн, энүг зер-зев болн хаһрдг веществос тедн уга бәәж. Хойр дәкж тер улс худлахар гранатын бәәдлтә юмар әәлһв. Дәкәд нег дәкж — хорһн шамар кеһәд нәрхн деесәр келкчксн «хаһрдг вещество» үзүләд әәлһәд, наад биштнь худлахар хаһрдг болн хортта вещество цацад алнавидн гиһәд әәлһв.

— Аһарин террористнрин туск ода әәмшг уга бәәдл теткүлһнә цергллтә медәд авчкв, тегәд эдн юн улсинь келж болхий?

— Мана орн-нутгин тиим улсиг һазадын ордудын «коллегмүдләнь» дүкцүлхлә, йир соньн. Һазадын ордудт иим йовдлмуд террористическ болн экстремистск...

...дын ордуд орхар бәәх улс тиим үүл һарһна. Тедилә күүндхд дегд күчр. Экинжлә күүндсн цагтан нег чигн үг тәвж өгхш, тегәд тәрүц гем уга кесг әмтн әмнсн хаһцна. Иим улс экипажур дәврәд зер-зев, хаһрдг устройств олалснас көлтә 1958 жиләс авн самолетмудт 120 күн үкв, 200 һар күн шавтв.

— 1970—1975 жилмүдт самолетмуд дотр зертә-зевтә милицин көдлмчнр йовдг билә.

— Терти доң болдг билә. Терүг шинәс орулж бәәх гиж санжанавидн. Ода СССР-ин гражданск авиацин әәмшг уга бәәдлин государственн программин проект нерджәнә. Терүг күцәлһнә төлә орн-нутгин аэропортмудт ирлцнгү цергллтә тогтах болж халагджана.

— Һазадын ордудур самолетмуд кööһәд авч одсн улс яһла?

— 1970 жилин Гаагск конвенцд — бидн терүнд бас орлцжанавидн — тиим үүл һарһсн улсиг орн-нутгинь хәрү өгх эс гиж тедн ирсн орн-нутгин закаһар тедниг засглх кергтә гиж келгджәнә. Швецин болн Финляндин общественность бас тиигж санжана. Чик ухан дииилх, тегәд тер үүл һарһсн улс манад зарһла харһх гиж санжанавидн. Тиим үүл һарһсн улсиг хәрү орн-нутгтнь өгдг нарт делкән норм батлж авх кергтә гиж тоолжанавидн. Тернь аһарин пиратмудыг бәрх билә.

...л. Республикин балһсд болн районын цүүхлргуд күчнь бәһ котельнәс дулаһар тетклгднә. Тер котельня кесгнь йир сулар көдлнә.

Сүүр деер котельня тосхлтын йовуд зәвәр хашгдҗана. Арвн жилин эргцд Каспийск болн Городовиковск балһсдт котельн тосхгджана. Министрмүдин Совет эврәннь авсн тогтаврта котельнс тосхлһна йовудыг түргдүлхиг чаиһар некв. Эн ... нь «Калмводстрой» негдлтә.

...умин сүүрт республикин промышленностин предприятьмуд өрәл жилд ... лень ашмуд бас халагдв.

Производственн зура ... бәәх ... болхт уурулхиг ... министерствин болн ведомствин һардачнрас ... һар некв.

Министрмүдин Советин сүүрт нань чигн терүнд ... ирлцнгү тогтаврмуд батлҗ авгдв. Президиумын сүүриг Хальмг АССР-ин ... ч Б. Ч. Михайлов ...

Зураһан күцәв

Өрәл жилин зураһан үзмжтәһәр күцәсн предприятьмуд дунд «Промстрой» һалтын коллектив йовна. Давсн цагин дотр эдн генподрядар нег сай 483 миңһн арслңга тосхлтын-монтажин көдлмш кеһәд, даалһвран 102,6 процентд күцәв. Зура деер 129 миңһн арслңга тосхлтын монтажин көдлмш кегдв. Күн-нелснә һарц өөдлүллһнә зураһан тосхачнр 115 процентд күцәв.

Көдлмштән бәһ механизац оргәр, цаган тустаһар олзлснас, көдлмшин тавл нерсиас иштә тиим күцәмж бәргдв.

Коллективин бәрсн күцәмжд дамшлтта тосхачнр Владимир Тимофеевич Сердюковин болн Юрий Улюмжиновч Грицковин һарджах комплекси бригадмуд күцәсинә тавцан зүүлв.

З. БАДМАЕВА.

Ору авв

«Волгопродмонтаж» трестин Хальмг ПМК-н коллектив эн әдрмүдт шуугж нурлгч ав-арлар көдлҗәнә. Өрәл жилин даалһврасн үлү 195 миңһн арслңга тосхлтын-монтажин көдлмш зәрәнь арһ-чидлэрн күцәсмн. Давсн цагин дотр зураһас үлү 70 миңһн арслңга ору коллектив авсмн.

Өрәл жилин зураһан болн социалистическ даалһврин үзмжтәһәр давулж күцәсн монтажникүдин бригадмуд коллективд олн. Эдн дунд Александр Алексеевич Сударевин, Владимир Александрович Юрковин, Владимир Федорович Леоновин һарджах монтажникүдин бригадмудыг темдглж болхмн.

ҮЛМЖИН З.

●Закана проектин тускар

КҮҮНӘ ЗӨВИН ИК ЧИНРТӘ НЕГ ХҮВНЬ

«Хамдан негдәд ниицә бүрдәдг зөв күүнә болн гражданинә зөвин ик чинртә нег хүвнь...». Мана общественц кезәнәс авн күләжәсн олна негдлтсин туск закана проект тиигж экләжәнә. Терүг цәәлһж өгтн гиж СССР-ин АН-ә государствин болн зөвин Институтын олна организацсин проблемин багин һардач Д. В. Шутьког ТАСС-ин корреспондент А. Аладинский сурв.

— Эн олна негдлтсиг ик эртәс хәләһәд диглж авх кергтә бәәсмн, — гиж тер темдглв. — Цугсоюзн органмуд, научн подразделеньс чигн, государственн органмуд чигн эн туст көдлмшиг зовәр ора эклв. Тегәд зәрм республикүд — Литва, Эстонь, Грузь, Молдавь, Таджикистан, Казахстан — сүл хойр жил эврә законодательн актмуд батлж авв. Тиигчкәд энүгән олн зүсәр кенә. Зәрм регионмудт энтмудыг республикүдин Деед Советмүдин Президиумс, һардкстнь, үлгүрнь, Молдавьд — республикин Министрмүдин Совет батлж авв.

Цугсоюзн акт угаһас олнта зәрм республикүдт, нег үлү Прибалтикд, программарн болн күцлмүдәрн цугсоюзн, Федеративн болн йирин күмни күцлә эс ирлцжах олн зүсн негдлтс һарад бәәнә.

— Мана орн-нутгт болжах политическ процесс әмтнә неквәс ард үлджәнә гиж мадн сүл цагт келч билн. Энүнд наук, онн авад келхлә, обществоведческ наук бас гемтә болх. Тиим эсий? Наук иргчин төлә көдлх зөвтә, олна процессмүдиг урдаснь тааж келж өгх, тедниг зөв-йосар теткх зөвтә.

— Энтн чик, болв түрүләд дамшлтын үүлдвр күцәдг органмуд наукин сүв-селгин тускар юн гиж сандгинь хүврүлх кергтә. Олна жисадин зөв-йосна статусин туск тер юридическ наук кезәнә тәвлә. Мана институтд 1918 жил олна организацсин шинжлх сектор секгдлә. Цуг эн жилмүдин туршарт, хәр һар жилдән, мана коллектив болн юридическ нань чигн институтс орн-нутгт олна организацс тогтадг зөвиг өргжүлхин төлә үүлдлә. Болв, мана сүв-селвгиг күн оньгтан авдго билә, сүл цаг күртл мана өгсн сүв-селвгүд законодательствд орулж олалгдаго билә.

Арв шаху жил хооран, аш сүүлднь, тиим закана проект үүдәлһн эклә. Түрүн экндән энүг эврә зураһи үүдәдг общественн туск закан болх гиж санжана. Терүнә хөөн үүдәгч иницсин туск тер деернь немгдлә, иигәд энүгәрн эн керг төгслә. Зуг ода шинкән, сүл цагт, олна негдлтсин, иницсин туск бүкл комплексн закан үүдәлһнә, терүнд шин партьс һарһлһна зөв-йосна нормин туск положень орулһна тер йосндан толрхаһар тәвгджәнә. Ширин бийнь иим закан һарчах йовдл зөвәр ик ишкдл, мана орн-нутгт олна формированьсин үүлдврт-йосна халхар зөв өглһн болжана.

— Эн закана кесг альтернативн вариант бәәнә гиж мадн сонславидн.

— Э, һурвн тиим вариант бәәлә. Түрүн вариант СССР-ин Министрмүдин Советин, СССР-ин юстицин Министерствин даалһврар СССР-ин АН орлцлһтаһар, һазадын кергүдин Министерствин, дотр-дундын кергүдин Министерствин, ВЦСПС-ин, ВЛКСМ-ин ЦК-н болн советск күүкд улсин Комитетин даалһврар үүдәгдлә. Дәкәд нег проектинь СССР-ин Деед Советд баһчудын кергәр бәәх Комитет келә. Һурвдгчнь депутат С. Б. Станкевичин болн Цугсоюзн заочн юридическ институтын хойр номт М. А. Федотовин болн С. А. Солдатовин һардврар авторск баг үүдәлә.

Эн һурвн проектиг негдүләд, эднәс хамгин сән тоотынь шүүж авад, нег проект ухалж авх даалһвр көдлмшч комиссьт өггдлә. Иим көдлмшин ашт негдсн проект хөн сарин 30-д Деед Советин палатмудт түрүн умшлһндиинь халагдла.

— Эн проектт юнь харһсн уга, юнь терүц тал-талдан халацтә болв?

— Ик зуудан эн закаг яһж нерәдхин тускар зүткән һарв. Үлгүрнь, баһчудын кергәр бәәх комитетин члед энүг «Гражданмуд негдлт бүрдәдг зөвин тускар» гиж нерәдхмн гив. Мадн түрүн ормд гражданмудын политическ зөвинь, күүг тәвх зөвтәвидн, терүгәрн эн проектд гуманистическ, ениц күүнә зөвин тускар ухаһдг чинр өгх зөвтәвидн гиж тедн цәәлһв.

Иргчдән һарад бәәх олна негдлтсин уставиг кен бичж авх зөвтән тускар бас ик зүткән һарв. Эн халхд хойр халац бәәлә. Зәрмснь энүг СССР-ин Министрмүдин Совет кех зөвтә гив. С. Б. Станкевичин проектд бәәхлә, эн көдлмшиг СССР-ин юстицин Министерств кех зөвтә гиж келгдлә. Талдан кесг селвг бас өггдлә. Үлгүрнь, тер негдлтсин устав темдглж бичж авлһиг зарһин органмудт даалһх кергтә гиж келцхәв: СССР-ин Деед зарһд, республиканск, бәәрн зарһст. Тиигәд зүткәд, зүткәд бәәж эн көдлмшиг СССР-ин юстицин Министерств кетхә гиж шиидвидн. Зуг ямаран чигн зүткәг урдк цагла әдл инстанц биш, зарһ хаһлх зөвтә, энүнь йоста чик болж һархмн.

Зөв-йос хардг органмудт олна негдл нег үлү партийин организац бәәх әвәтәв, угай гиж бас зүткән һарла. Бурхн-шажнн организацсин халхд кемжә тогтах кергтәв угай, олна негдлтсин үүлдврнь кен бүрткх зөвтән гисн тәрәр бас олн зүсн халац бәәлә.

Эн проектиг би гражданмудын политическ зөвинь болн сулдан бәәлһнинь күцлһнә халхд ик ишкдл гиж тоолжанав. Сталинизмин цагт үүдәгдсн законодательствлә дүңцүлхлә, энтн нег үлү ик чинртә йовдл болжана. Һоллгчнь болхла — шин закаһар олна негдлт бүрдәхин төлә урдаснь ямаран чигн государственн органла зөвчләд керг уга. Терүг бүрдәжәх улс съезд, конференц кеһәд, һардгч органмуд суңһна, Устав батлж авна, тиигчкәд терүгән темдгләд бичүлнә. Иигж манад түрүн болң ассоциацсин сулдан бәәж үүлдлһнә зөв йосндан күцәгджәнә, иим зөвиг харсж Эрәсәд сулдхврин жисәд, декабристнрәс авн социал-демократмуд күртл ноолда кежәсмн.

— Тиигәд ода цуг олна негдлтс темдглж бичгдж чадхмн болжану?

— Уга, цуһар биш. Би политическ партьсин тускар келүв. Эн проект күүнә зөвин Цуг делкә декларацас болн келн-әмтнә болн күүнә зөвин туск нарт делкән нань чигн актмудас иштә ухалж авгдсиг учрт авх кергтә. Цуг тер документст ямаран чигн негдлт, тер тоод партьс, үүдәлһнә халхд кемжән бәәнә, дурарн ямаран болв чигн негдлт үүдәһәд бәәдг зөв өггдхш. Закана проектд эннь 3-ч болн 21-ч статьяд келгджәнә. Болв эн тәр ода чигн йоста сәәнәр ухалгдад уга гиж би санжанав. С. Б. Станкевичин, М. А. Федотовин болн С. А. Солдатовин үүдәсн проектд чикәр бичәтә билә: «Цергә иитә олна негдлтс бүрдәгдх зөв уга» гиж. Мана цагт энтн ик чинртә пункт, иргчлән чигн энтн кергтә болх гиж санжанав. Үгин заагт келсүв, кесг һазадын ордудт конституцднь болн закадтнь эн тәрәр шинжлн цәәлһвр бәәнә.

Олна жисәд тогтаан үлсин туск статьяг бас шинәс сәләх кергтә гиж санжанав. Цугсоюзн политическ партьс тооһарн миңһнәс бан биш уле тогтах зөвтә гиж тер статьяд келгджәнә. Миниһәр болхла, энтн дегд бичкн то. Мана орн-нутг горхнь зөвәр баһар әмтн бәәх Португальд тиим политическ партьс 5,5 миңһн члетә болх зөвтә, ФРГ-д, Испаньд, Швецд бас партьсин туск квот йир ик.

Нирян эн тәрт һазадын ордудт ик чинр өгнә. Португальд, үлгүрнь, партьс илҗәр үүлдхин төлә терүнә цуг члед — 5,5 миңһн күн һарин тәвәд петиц орулжана.

Манад бас политическ бәәдл-жирһлд эк-толһа уга юмн бичә болтха гихлә, иигтиг илдүлх кергтә.

Хойрдвар, зәрм һазадын ордудла әдл, бәрн партьс гиж нерәдгддг партьс тогтаж болшго гиж илднь наадһад келх кергтә. Би балһсдын, областьмудын партьсин тускар келжәнәв, тер яһад гихлә, эднтн бас общественд бәәдлиг ида-буда кеһәд бәәхмн. Тиигхлә партин үүлдврнинь зогсалһна тускар 21-ч статьяд иигж бичх кергтә: «Партин чледин тонь кемжәнәсн баһрад йовхла, терүг хаах тәр тәвгднә».

— Худлахар дала ну негдүлсн болад партьс һаргдг йовдл һаршгой? Худлахар немәд бичкдг йир сән дамшлтта мана орн-нутгт миңһн күүнә һар тавулсн болад цаас кечкхт юн бәәнә?

— Энүнәс әәхмн биш. Негдвәр, партин хаһин туск петицд цуг чледнинь хайгнь бичәтә бәәх зөвтә, тедн бийснь һаран тавх зөвтә. Хойрдвар, мектә улсиг йосн закаһар некәд дааврла харһулх. Законодательств эндсн төләдән государственн болн олна органмудын үүл даажах улс чигн, гражданмуд чигн гемән даах зөвтә гиж 20-ч статьяд келгджәнә.

— Һазадын ордудас партьс дөң авч чадхий? — гиһәд сурлдад бәәнә.

— Авч болшго гиж санжанав. Һазадын орнас ирсн ямаран чигн дөң мана орн-нутгин дотрк политическ кергт орлцлһн болж һарх. Цуг орн-нутгудт, нам тенд партьсин туск закад уга бийнь, партин сунһврин кампаньсиг мөңгәр теткләһә туск закад бәәнә.

Негдлтст мөңг һарһж өглһнә тускар келхлә, коллективнри негдлтд ордгиг бас хасх кергтә билә. Зәрм партьс бичкн бийнь ик күчтә спонсорта болад бәәхмн болжана. Тиигхлә тедн чаадн партьс дорхнь сән бәәдлд бәәх.

— КПСС-әс нань темдгләд бичгдчксн политическ партьс манад бәәну?

— Эрәсәд уга. Республикүдт бәәнә. Үлгүрнь, Эстоньд һурвн партьс бийән бичүлчкв, Прибалтийск талдан республикүдт бас бәәнә, Литвад нам нег партиг кинһа сарин 11-с өмн темдгләд бичәд авчкла. Дәкж Союзд иим юмн уга.

— Тана тоолврар, эн проектд бас юнь шин, сән?

— Мана һаарт нарт делкән олна организацс тогталһна нормиг темдглж келх билэв. Одахн күртл манад 33-ч жилин хууч акт бәәлә, терүнд Советск Союзин һаарт үүлдә келн-әмтнә отделеньс, нарт делкән правительственн организацс зеггталһна тускар келгджәнә. Шин закана проектд болхла эн пункт үлм ясрулгдв: Советск Союзин һаарт нарт делкән негдлт тогтаж болхмн. Энүнә уставиг цугсоюзн негдлтсин уставла әдләр бичж авх зөвтә.

— Олна организацсин үүлдврнь кен бүрткхмб?

— СССР-ин Генеральн прокурор болн энүнә медлд бәәх прокурормуд.

Орн-нутгт экономикин халхар күнд бәәдл тогтсиг цуһар меднәвидн. Энүнәс иштә республикин эдл-ахус, предприятьмуд үүлдлһнд бас торвр һарчахмн болжана. Мал өскдг, буудя урһадг совхозмуд болн колхозмуд чадмг һардврин ашт баһ биш орутаһар көдлж чадхмн, көдлжәнә. Болв тәллан көдлмш күцәдг эдл-ахус үүлдлһнә иргч хавлһ тиим һо биш, гих кергтә. Тиигж келхд учр бәәнә.

Үлгүрнь, Октябрьск районa «Октябрьский» совхоз. Түрүләд эн машинн-тракторн станц болж тогтла. Цөөкн жил хооран эн эдл-аху совхозд хуврулгдв. Тер бийнь совхозин производственн үүлдврт дала ик сольвр орсн уга. Урдк кевәрн республикин эдл-ахусин олна малд хот беллгдҗәнә, эн көдлмшиг шишлң бригадмуд күцәҗәнә. Арвн. арвн тавн жил хооран тиим кевәр күч-көлсч үүлдвр тогтагджасмн. Өдгә цагт чигн бәәдл сольгджахш.

Оньг некҗәх төр

Эдл-ахун иргчнь ямарамб?

Аштнь совхоз ик орутаһар эс көдлснәс иштә социальн төрмүдт һарһгддг мөнгн баһ болжана. Терүн деер әмтнд көдлмш өгх кергтә.

Тегәд чигн сүл цагт совхозин һардвр эдл-ахун үүлдвриг сольх сана зүүҗәнә. Эврәннь сүв-селвгүдән теди республикин агропромнииицәнд, партин таңһчин комитетд күргҗ медүллә. Терүнә һол учрутхнь иим болжана. Республикин эдл-ахусин малд хот белддгән уурад «Октябрьский» совхозд мал өскх кергтә гиҗәцхәнә. Терүнә төлә цуг таал бәәлә. Теегин өвсн элвгәр һардг лиманмуд энд элвг, малын идг сән. МЖС бүрдхәс өмн «Цаһан Нур» совхозин медлд орҗасн эң һазрт баһ биш мал бәәсмн. Ода күртл «Октябрьский» совхозин һазрт Цаһан Нуура мал бәәршлҗәнә. Болв селвг өггдсн бийнь республикин һардвр ода күртл негн деерән һарад уга. «Октябрьский» совхозиг мал өскдг кеһәд Хар һазрин Главкин медләс республикин агропромнииицәнә медлд орулһна тускар нам күүндвр һарад уга бәәдлтә.

Тиим болв чигн эдл-ахун һардачнр эврәннь селвәрәр мал эклж бәрҗәнә. Эн совхозд мал өсклһн цуг халхаснь туста болн олзта гиж дәкнәс темдглх кергтә. Урднь «Цаһан Нур» совхозд чигн эн ферм ик гиснд тоолгдлмн. Ода болхла малын хошмуд бәәсн зәрм һазрт юмн уга. Зәрмснь зуг худгин орм үлдснә темдгәр медж болхмн гихлә чик. «Октябрьский» совхозин производственн үүлдвриг сольхла элвг мал бәрәд ноос, мах хуллад орутаһар көдлх арһ бәәнә. Малын хот болхла энд оньдин элвг бәәсмн. Сүл жилмүдт беллсн малын хот үлдәд бәәлг йовлл темдглгдҗәнә. Үлгүрнь, нидн жил баһ биш өвсиг хуллж чадсн уга. Юнгад гихлә, телү тоня өвсн республикин Министрмүдин Советин көрң болхмн гисн заквр ирсмн. Тегәд көрң болж үлдсн өвсн эн жилин тоод орж үлдҗәнә. Совхозд болхла ору уга.

Республикд күч-көлс бүрдәлһнә болн шаңнлһна нүүрлгч эв-арһ — нәәмәдллһнә подряд өргн делгрлт авчана. Олна малд хот белдлһнә бригадмуд, звеньс нүүрлгч эн эв-арһиг өргәр олзлад өөрән күләмж бәрҗәхмн болжана. Аштнь, малд хот белд- [illegible] малд хот белдлһнд туслмж күргдһн чигн баһрҗана. Юнгад гихлә, эдл-ахун [illegible] орсн совхозмуд болн колхозмуд туслмж күргдһн үктә гиһәд эврә чидләрн малд цадхлн үвлән теткәр шуина. Келж-келж урдк кевәрн үүлдхлә «Октябрьский» совхоз һарута нег эдл-ахусин [illegible] орхнь лавта. Эн эдл-ахуд малчирин калмуд [illegible] керг уга. «Октябрьский» совхозд бәәх бийнь «Цаһан Нуурт» көдлҗәх үлс олн.

Малын хошмуд бәәх һазр [illegible]

Олна малд—элвг теҗәл

Малчнр туста дөңгән күргҗәнә

Селәнә эдл-ахун күч-көлсчирин олн эүсн көдлмш жилин төгәлнд көтрхш. Эн өдрмүдт чигн Малодербетовск районa «Красносельский» совхозин механизатормуд дарани дааврта көдлмш — тәрә хуралһан төгсәҗәнә. Эн жил сәәнәр һарсн тәрәнә гектар болһнас дундлад зураһар хәләгдснәс зәвәр өөдән урһц авгдҗана. Энүнәс иштә олна, тер мет эзн әмтнә малд үвләр күцц күртм кигт хот белдҗ авхд сән таал учрҗана. Эн зүүтә малын үнтә хот ода малчирин хошмудт зөөгдҗәнә. Тер мет сән чинртә солом бас малын шүрүн хотд сән немр болхмн. Энүг механизатормуд тәрәнә һазрас цеврлҗ хураҗ авчана.

Олна малд элвг теҗәл белдлһнә туст килмҗләд, совхозин һардвр услврин һазрас малын хот белдҗ авлһиг өргҗүлҗәнә. Терүнә түст сүл жилмүдт кесн чадлмшин ашт инженерн-мелиоративн һазрин аһу 960 гектарт күрггдв. Нерһь барсн бригадир Борис Титович Бембеевин һарджах коллектив энүнд олн болн нег жилә тәрмр өвс урһаҗана. Тедн дотр люцерн, судански өвсн хурагджана. Эрдни-шишә силост тәргдв. Бас тер мет 480 гектар бәәрн услврин һазрт малын хотын олн эүсн культурмуд шин бүрдсн Николай Галсеев һарджах бригад тәрҗ урһаҗана. Ода хойрдгч хадлһн негджәнә.

Ирнидән совхозин мелиоратормуд һурвн хадлһ ицгтәһәр кенә. Кемр усн таслвр утаһар орҗ ирад бәәхлә, тер цагт нам дөрвн хадлһ цагланнь кеж болхин тускар совхозин специалистнр келнә.

Һундл болсар, усн цугар баһар ирдгт «Калмводстрой» негдлтин 2-ч тойгта ПМК-н коллектив бурута болжана. Ик цувгас ус нааран орулһна сорлһна станц эдн кесг жилд тосхҗ дуусҗ чадлго бәәнә. Кезә терүгән эдлврт орулҗ өгхнь ода күртл медгджахш. Терүг совхозин мелиоратормуд икәр нәәлж күләҗәнә.

Услврин һазрас нааһар эдл-ахун механизатормуд 3200 гектар цаһн һазрас өвс хаджана. Энүнә һарцнь чигн эн жил му биш.

Тәрәнә, услврин һазрин, теегин өвснә урһц сән болсар совхозин механизатормудын көдлмшт эврә туста дөңгән малчнр күргҗәнә. Зәрм хөөчнр, үкрчнр нам бүн һадарн шүрүн хот зөөлһнд орлцҗана. Тиим эв-арһар нег хошт өвсн зөөгдәд авгдҗв.

Нег үлү цуттаһаснь түрүлж эврә хошурн царцгудын күк өвс ах хөөчнр А. Амапов болн В. Гасанов хойрин һарджах коллективс күргҗ авв.

ЭРДНИН Владимир, мана эврә корр.

ЗУРГУДТ: деер зүн бийәснь — механизатормуд А. Д. Мукабенов, И. Я. Каруев, Н. В. Бембеев, дора — тракторист Н. Г. Баянов болн хадлһна агрегатмуд көдлмштән.

Авторин цокси зургуд.

ЕЭС-лә болн НАТО-ла Венгрин нөкцлт

БУДАПЕШТ (ТАСС-ин корр. С. Иванов). Европарламентин болн ЕЭС-ин һардачирла күүндснә йовудт Венгрь Европейск Экономическ Сообществла өөрдлһнә график темдглҗ авч. Деед үзгин ах политикүдлә залһлдаһан батлҗ болв. Энүнә тускар Венгерск Республикин премьер-министр И. Анталл [illegible] пресс-конференц деер келв гиж Венгерск бар зарлгджана. Залһлдана ашин тускар урдаснь келхләрн, эн жилин һахә сарин бийдән Венгрин болн ЕЭС-ин хоорнд «хамцу рынкд» Венгриг орулж авлһна тускар боопа келһнд белдлһн [illegible]

ҺАЗАДЫН ОРДУДАР

Өврмҗтә юмн болсн уга

Эс гиҗ ФРГ-ла кесн валютн, экономическ болн социальн ниицән зөвдән орсна хөөн ГДР-ин әмтнә җирһлд ямаран сольвр болсна тускар

Кемр ГДР-ин әмтнд сарң өдр, така сарин 2-т эдн тал тенгрәс Христос бууҗ ирх гиж зарлсн болхла, тер бийнь бурхн-шажна өврмҗтә юмиг, деедгерманск маркиг күләҗәснәсн тогтунар күләх билә. Эн өдр зөвдән орх гиж темдглсн ФРГ-ла кесн валютн, экономическ болн социальн ниицән «һазр деер бийн җирһл» авч ирх гиж амлгдсн болдг. Келхд, Бонн тиигж иткүлҗәсмн...

Седклин санаг болн үнн бәәдлиг дүңцүлхиннь өмн, парламентск сунһвр деер ГДР-ин гражданмуд эврә хөвән нег дууһар христианск [illegible] оппозиционн партьс өгсмн. Илднь келхд, Бонн ямаран чигн уха ухаллго болн күүндврмүд келго бәәчкәд, социализмиг капитализмд сольхмн гисмн. Энь тегәд өөрхн әмтнд дуран икәр өглһн биш [illegible] ца келһн болжана. Социалистическ экономикиг капиталистическд орулх дутман бәәх төрнь улм икдхиг Гейна ца бәәх әмтн ил медҗәнә. Социальн харслһна таалд өссн ГДР-ин гражданмуд, олн әмтн көдлмш уга бәәхинь, мөнь өцклдүр күртл мөнгн угаһар авчасн юмнд мөнг өгх кергтәһинь [illegible] үнтә болж һарв. Нег эүсн эдл-уушин үн олн эүсн матазидәр өдл болхш. Тер «хәәч» зәрмдән 100 процент тогтана. Цугнь бәәдг болвчн баһ бишәр гүүх кергтә болна, иһад гихлә, кимд юмн ха[illegible] [illegible] таалар болхла ГДР-ин әмтнә жалв хуучарн үлдсмн — ФРГ-нәс 3—4 холванд бичкнәр. Цугин үн болхла гентки өөдләд Деед Германин хамгин өөдән үнд күрв. ГДР-ин улсин палатын сүл сүүр деер Премьер-министр Лотар Де Мәзьер иигж герчлв: олн эүсн эд-таврмудын эздүд бо[illegible] [illegible]

ГДР-әс дәкәд әмтн ирх гиж әәҗәнә

БОНН. (ТАСС-ин корр. В. Абросимов). ФРГ-н предпринимательмүдин ниицәсин федеральн негдлтин ахлач К. Мурман ГДР-әс дәкәд әмтн нүүж ирх гиж әәҗәнә. Хоша бәәх германск государствин промышленностьд структурн хуврлт удан болхла, көдлмш уга әмтнә то бас чигн өсх, гиж «Нойе оснабрюккер цайтунг» [illegible] өгсн интервьюдан эн келв. К. Мурман яһад саглҗахнь медгдҗәнә. Яһад гихлә, дәкнәс тендәс әмтн нүүж ирхлә, ФРГ-д бәәдл муурч одх, гиҗ «Вестдойче альгемайне» газет бичҗәнә. Нидн жилин чилгчәс авн ФРГ тал зарч ирсн ГДР-ин әмтнә кесгнь дангин көдлх көдлмш [illegible] ирсмн.

[illegible]

Вьетнамин компартин өмн бәәх чинртә гисн төрмүдин негнь болжана. Иигж КПВ-н ЦК-н Генеральн секләтр Нгуен Ван Линь Хошиминд СРВ-н өмн үзгин балһсдын болн провинцсин партактивин селвлцән деер келв.

Партиг үлү улсас сулдхж авч цеврллһн орн-нутгин улсин санаила харһҗана, тер мет нарт делкән өдгә цагин бәәдл терүг күцәхиг некҗәнә, гиж КПВ-н һардач темдглв. Энүнә тоолврар, кампань цуг партьд болх зөвтә. Генеральн секләтрәс авн КПВ-н әгл гешүд күртл терүнд орлцх зөвтә. Улс партьд нигхин тәлә олн-әмтнлә партин залһлдаг батрулхин тускар укалх. КПВ-н гешүдин политическ сәәни-серлннь өөдлүллһәр цуг партийн звенист дусулад көдлмш кех кергтә. Баһчудт оңц оньган өгх кергтә, коррупцла болн наань чигн му йовдлмудла ноолдлһнд күч-көлсчирин шуиһаһар орлцулх кергтә, гиж Нгуен Ван Линь келв.

Партин бүрдәмҗин струк[illegible]

лин элвг бәәсмн. Сүл жилмүдт беллсн малын хот үлләл бәәдг йовлл темдглгджәнә. Үлгүрнь, нилн жил баһ биш өвсиг хуллҗ чадсн уга. Юнгад гихлә, телү тоһн өвсн республикин Министрмүдин Советин көрң болхмн гисн заквр ирсмн. Тегәд көрң болҗ үлдсн өвсн эн жилин тоод орҗ үлдҗәнә. Совхозд болхла ору уга.

Республикд күч-көлс бүрдәлһнә болн шаңнлһна нүүрлгч эв-арһ — нәәмадллһнә подряд өргн делгрлт авчана. Олна малд хот белллһнә бригадмуд, звеньс нүүрлгч эн эв-арһиг өргәр олзлад өөдән күцәмжс бәрҗәхмн болҗана. Аштнь, малд хот белл[illegible] бәрҗәнә. Талдан совхозмудт малд хот белллһнд туслмҗ күрглһн чигн баһрҗана. Юнгад гихлә, эдл-ахун тооцанд орсн совхозмуд болн колхозмуд туслмҗ күрглһн үнтә гиһәд эврә чидләрн малд цадхлн үвлзлһ теткхәр шунна. Келҗ-келҗ урдк кевәрн үүлдхлә «Октябрьский» совхоз һарута нег эдл-ахусин тоод орхнь лавта. Эн эдл-ахуд малчнрин кадмуд чигн хәәһәд керг уга. «Октябрьский» совхозд бәәх бийнь «Цаһан Нуурт» көдлҗәх үлс олн.

Малын хошмуд бәәх һазр нам хәәһәд керг уга. Урднь хошмуд бәәсн бәәрнст худгудыг ясҗ цеврләд кошармуд, әмтн бәәдг гермүд тосхх кергтә. Өдгә цагт тиим бәәрнс мартгдад худгуднь нурад унад даргдҗана. Медәтнрин келсәр, дәәнә өмн тер һазрт бәәсн колхоз элвг мал бәрҗ тедниг эврә өвсәр теткҗәсмн. Өдгә цагт чигн тиим кевәр үүлдх арһ бәәнә.

САҢҺЖ-ҺӘРӘН Иван,
мана корр.

Венгрин нөкцл

БУДАПЕШТ (ТАСС-ин корр. С. Иванов). Европарламентин болн ЕЭС-ин һардачнрла күүндснә йовудт Венгрь Европейск Экономическ Сообществлә өөрдлһнә график темдглҗ авч, Деед үзгин ах политикүдлә залһлдаһан батлҗ болв. Энүнә тускар Венгерск Республикин премьер-министр Й. Антал[illegible] Брюссельд болсн пресс-конференц деер келв гиҗ венгерск бар зәңгләҗәнә. Залһлдана ашин тускар урдаснь келхләрн, эн жилин һаха сарин бийднь Венгрин болн ЕЭС-ин хоорнд «хамцу рынкд» Венгриг орулҗ авлһна тускар бооца келһнд беллһәр күүндвр болхмн. «Хамцу рынкин» членд орлһна ассоциативн эн эв-арһ 1992 жилин туула сарин 1 шинәс авн эклҗ олзлгдхмн. Тиигхләрн Венгрь рыночн экономикд орхла орн-нутгт бәәдл дегд бичә муурхха гиһәд ЕЭС Венгрьт шишлң льгот өгхәр бәәнә. Й. Анталлын тоолврар, Венгрь 1995 жилин хөөн ЕЭС-ин йоста күцц зөвтә член болхмн.

Эс гиҗ ФРГ-ла кесн валютн, экономическ болн социальн ниицән зөвдән орсна хөөн ГДР-ин әмтнә жирһлд ямаран сольвр болсна тускар

Кемр ГДР-ин әмтнд сарң өдр, така сарин 2-т эдн тал тенгрәс Христос бууҗ ирх гиҗ зарлсн болхла, тер бийнь бурхн-шаҗна өврмҗтә юмиг, деедгерманск маркиг күләҗәсн тоотуһар күләх би[illegible] темдглсн ФРГ-ла кесн валютн, экономическ болн социальн ниицән «һазр деер байн жирһл» авч ирх гиҗ амлгдсн болдг. Келхд, Бонн тиигҗ иткүлҗәсмн...

Седклин санаг болн үнн бәәдлиг дүңцүлхиннь өмн, парламентск суңһвр деер ГДР-ин гражданмуд эврә хөвән нег дууһар христианск-демократическ ниицәнд эһад даалһсна тускар сана орулхар седҗәнәв. Эн ниицән, йос һартан авхин төлә, күнд ноолдан болҗах цагт һаицхн «һарц кеәртә» бәәсмн — тернь республикиг ФРГ-ла эднә һол закана 23-ч статьяһар эрк биш негдүлх болҗ үг өглһн.

Нидн жил үчрсн йовдлмуд, Эрих Хонеккер отставкд һарлһн болн СЕПГ олн күнд көтлгч чинрән геелһн, ГДР-т социализм хаҗһрар тосхгдҗахиннь орн-нутгин әмтнд ил медүлв. Эн тегәд политическ болн социальн-экономическ халхаснь керг уга болҗ һарсмн. Зааҗ-заклһна систем, экономикин му биш өслтин кемҗәг дөңнҗәсн болвчн бәәрн әмтнә жирһлин кемҗәг ФРГ-н әмтнә жирһллә әдлцүлх эв-арһ уга болад бәәсмн.

«Төмр көшг» бәәһә бәәтл болн капиталистическ үнн бәәдлиг цөн әмтнд хәләх зөв өгчәсн цагт социальн төрмүд дала икәр босҗасмн биш. Болв одахн «Берлинск эрс» хамхрҗ унв. Саяд әмтн Деед үзгүр зөрв. Тегәд зураһар социалистическ делгрүллһнә үзмҗсиг «үмкрчәх» капитализмин экономиклә дүңцүлчкәд өврмҗ кесмн. Тиим бәәдлиг үзсн әмтн ХДС-иг болн әңүг дөшҗәх немш социальн ниицәг болн «демократический прорыв» партиг нег мөслҗ иткдг болв. Эдн «Германя төлә ниицә» бүрдәсмн. Өврмҗтә юм үүдәх боллһн — часин дотр ГДР-т эд-таврнг бас элвҗүллһн, нарт делкәд кергләгддго ГДР-ин маркиг деелгермания бат валютд сольлһн әмтнә толһаһинь эргүлсмн. Хулха-була угаһар, күнд күч-көлсәрн хоршаҗ авсн тоотнь әмтнд юмнд тоолгдсн уга, деед үзгин юмн болхла йир байн болн сән болҗ үзгдв.

ФРГ-ла валютн, экономическ болн социальн ниицә кехин төлә ГДР-ин правительств «ухаһан геетлән» гүүв. Тиим үнлһ государственн бооцана тускр күүндврт оппозиционн партьс өгсмн. Илднь келхд, Бонн ямаран чигн уха ухаллго болн күүндәрмүд келго бәәчкәд, социализмиг капитализмд сольхмн гисмн. Эннь тегәд өөрхн әмтнд дурн шир өглһн биш, урдаснь ухалчксн тооца келһн болҗана. Социалистическ экономикиг капиталистическд орулх дутман бәәх төрнь улм икдхиг Гейна ца бәәх әмтн ил меджәнә. Социальн харслһна таалд өсен ГДР-ин гражданмуд, олн әмтн көдлмш уга бәәхинь, минь өцклдүр күртл мөңгн угаһар авчасн юмнд мөңг өгх кергтәһинь үзәд, сул рынкин таалд байнасн түргәр угатя болҗ одхан медҗ авчкад социализмин күцәмҗсиг талданар үнлхмн болҗана. Тер цагт нег Германя туск санан холдҗ одх бәәсмн. Тегәд чигн ГДР-ин экономическ кризисин тускар пропагандистск машин өдр болһн му келдмн, хооси прилавкс болн ут чеерүдәс хөөһиго бәәдлтәвиди гисн уха әмтнә толһад орулад.

ГДР-ин әмтн тиим шиндвр авсндиь хаҗһр гиҗ чигн болшго. Эдн ФРГ-д бәәх элгн-саддудиь әдилә эдл кемҗәтә көдлмш кесндән һурвн-дөрвн холван ик жалв авдгинь, кергтә юмар бийән теткләр тедн дүңцүлҗ болшго ик арһ бәәхинь меддмн. Социализмиг гуманн, демократическ тосхлтд хуврүллһнә программиг ПДС, зәрм талдан партьс болн гражданск жисән белдхләрн, зуг олн жил давхла сән бәәлһнә жирһлин кемҗән өөдлх гиҗ үгән өгсмн. Хаҗудиь болхла тодрха сарн өдр «сән жирһлтә орн» орҗ ирлһиг бәлглҗәнә, көк тасмта блюдечк деер!

...Деед үзгин Германя маркар бәәлһнә түрүн өдрмүдинь күрч ирв. Хотл балһсна Панков района нег магазин дотр би хулд кеһәчнрәс экспресс-интервью авлав. Теднә ик зунь нег зүсн валют орулсиг таасҗана. Эн мөңгиг бәәхтә жирһлүр авч ирх түлкүрт тоолҗана. Болв социалистическ обществд социальн бәәдлнь тогтурта бәәсмн, әмтн тегәд невчк уумәтә бәәнә. Цугин үн зәәвр өөдән. Терүг цуһар гиииң медҗ авсн бәәдлтә. Түрүн өдрмүдт әмтн хулд кехәр биш, прилавкс деер олар кевтх деед үзгин эд-таврн халахар ирҗәв. Одак түрүн хулдҗ авсн хот-хол чилад мөңгнә түңгриг ууллх керг учрхла кесгинь хорнь буслв, һундлта бәәдл һарцхав.

Терүнд өврмҗ кех юмн уга. Өдр болһн керглгддг зәрм эд-таврин үн урдк цагинәр болхла 4—6 хольанд үнтә болҗ һарв. Нег зүсн эдл-уушин үн олн зүсн магазнд әр өдл болхш. Тер «хәәч» зәрмдән 100 процент тоттана. Цугнь бәәдг болвчн баһ бишәр гүүх кергтә болна, яһад гихлә, имма юмн ха[illegible] эгдвә. Государственн бооцана таалар болхла ГДР-ин әмтнә жалв хуучарн үлдсмн — ФРГ-нәс 3—4 холванд бичкнәр. Цугин үн болхла гентки өөдләд Деед Германи хамгин өөдән үнд күрв. ГДР-ин улсин палатын сүл сүүр деер Премьер-министр Лотар Де Мәзьер иигҗ герчлв: олн зүсн эд-таврмудын әздүд болад, ик-ик хулд-гүүлгәнә учреждеңьс үниг бийснь дурндан заана. Дәкәд болхла шин эв-арһар хулд-гүүлгә бүрдәҗ чадлгод, рынкин некврт ирлццгү көдлмш тату болдгт бас гүрм бәәнә.

Мадһла эдл, социалистическ обществд сурһмҗ авсн ГДР-ин әмтн, негдсн Германя наадк әмтәр болхла дора кемҗәнд бәәхдән моральн белн бәәнә. Бийдән кергтә тоот юм авлго, нег үлү пенсионермүд, хоршаһад бәәсн мөңгнә ик зуунинь кеглсн бооцана таалар 2:1 гисн тоднгәр сольв, эс гиҗ мөңгнә керң хойр холванд баһрв. Тер бийнь гем уга — даав. Болв әмшгтә цаг өөрдҗ йовх бәәдлтә. Көдлмш на үлдлһн делгрлт авч йовна. Тедн тә зуг мөчн сард 50 миңһд өсәд үт тонь 142096 күүнд күрв, эс гиҗ көдлҗ чадх әмтнә 1,6 процентнь көдлмш уга үлдсн бәәнә. Специалистнрин кесн тодигәр ларү ирх сармудын эргцд көдлмш уга үлдсн әмтнә то 1 — 1,5 сай күүнд күрх гиҗ халагдҗәнә. Ода тегәд көдлмш уга үлдсн күүнд өгдг 495 маркар, цугнь үнтәрҗ одсн цагт бәәхд күнд болҗахиг олн сәанәр медҗәнә...

Буцлт дәкнәс болҗана. Бичкн жалвин болн социальн харслт уга болсна өмнәс 120 миңһн көдлмшч-металлистнр буцлт кеҗәнә. Крестьянмуд әмд үлдхин төлә сүл чидлән һарһҗ ноолла кеҗәнә. Түрүн әмтнә тоод көдлмшәсн суллит гисн цаас авсн школмудын багшнр болн вузовск преподавательмүд үүмәго бәәнә. Баһ насни седкләрн студентнр стипендь немлһиг некҗәнә... Цугин бәәдлиг хәләһәд бәәхлә «халун намр» учрх бәәдлтә.

...Така сарин 2-т бибәәйд тааҗ келгдснлә эдл гиши юмн ГДР-т болв — «тенгрин манн кашь» бәәв болн алтн цогцин герл үзгдв. Зуг күләҗәсн өврмҗ уга болҗ одв...

И. ОСИНСКИЙ,
ТАСС-ин корр.

Берлин.

...гиҗ әәҗәнә

БОНН. (ТАСС-ин корр. В. Абросимов). ФРГ-н предпринимательмүдин ниицәсин федеральн негдлтин ахлач К. Мурман ГДР-әс дәкәд әмтн нүүҗ ирх гиҗ әәҗәнә. Хоша бәәх германск государствин промышленностьд структурн хуврлт үлдн болхла, көдлмш уга әмтнә то бас чигн өсх, гиҗ «Нойе оснабрюккер цайтунг» газетд өгсн интервьюдан эн келв. К. Мурман яһад саглҗахнь медгдҗәнә, яһад гихлә, дәкнәс теңдәс әмтн нүүҗ ирхлә, ФРГ-д бәәдл муурч одх, гиҗ «Вестдойче альгемайне» газет бичҗәнә. Нидн жилин чилгчәс авн ФРГ тал һарч ирсн ГДР-ин әмтнә кесгнь дангин көдлх көдлмш хәәҗ ирсмн.

Көдлмш уга бәәх бәәрн улст теднә ирлһн таасгдҗахш. Ода ФРГ-д 1,8 сай күн көдлмш уга бәәнә.

Партиг үлү улсас цеврлхмн

ХАНОЙ (ТАСС). Партии зерглә́г үлү улсас цеврллһн [illegible] Нгуен Ван Линь Хошимина СРВ-н өмн үзгин балһсдын болн провинцин партактивин селвлһн деер келв.

Партиг үлү улсас сулдхҗ авч цеврллһн орн-нутгин үргн санаһар харһҗана, тер мет нарт делкән өдгә цагин бәәдл тертг күцәхиг некҗәнә, гиҗ КПВ-н һардач темдглв. Энүнә тоолврар, кампань цуг партьд болх зөвтә. Генеральн секләтрәс авн КПВ-н эгл гешүд күртл тертәд орлцх зөвтә. Үлс партьд иткнн һлдаг батрулхин тускар ухалх, КПВ-н гешүдин политическ сахан-серлинь өөдлүләһәр цуг партийн авеңост дүсүлад көдлмш кех кергтә, баһчудт онц оньган өгх кергтә, коррупцла болн нань чигн му йовдлмудла ноолдлһнд күч-көлснриг шуумһаһар орлцулх кергтә, гиҗ Нгуен Ван Линь келв.

Партин бүрдәмҗин структуринь ясрулхин тускар келхләрн, партийн бәәдл-жирһлд демократическ централизмин, коллективн һардлһна болн күн болһна даавр даалһна принципсиг чаңһар бәрҗ күцәх кергтә, гиҗ КПВ-н ЦК-н Генеральн секләтр келв. «Коммунистнрин тоньбаһртха чигн, зуг партин күчнь өсх» гидг дуудвртаһар тер кампань болхмн.

ИНДЬ. 1990 жил.— Калькуттан 300-ч жилин өөн. Республикин дорд үзгт бәәх эн күчтә гидг ик балһснд 10 сай шаху күн бәәнә, Ик Калькутта гиҗ нерәддг әңгднь болхла 15 сай шаху күн бәәнә. Эн зун жил эклцин өмн Калькутта британск Индин хотл балһснь билә. Колониальн дәәрлһн Калькуттан дүртнь ода күртл билрч әс һарчах хар мөрән үлдәв, энд хооси һазаһаснь, холас хәләхлә жирһл сәәхн болҗ медгдхәс биш, уга-яду бәәлһиг, кир-бальчгиг, әмтнә һашута жирһлиг бас нууҗ болҗахш. Калькуттад келн-әмтнә сулдхврин җисән ик гидгәр делгрсмн, тегәд энд ода күртл зүн халхин чидлмүдин позицнь бат. «Балһсна 300-ч жилин өөнд мана күцәх һоллгч төр — хамгин угатя салд улст бийән тэжәдг арһ өгч, кергтә цуг тоотарнь теткллһн», — гиҗ ТАСС-ин корреспондентлә кесн күүндвртән Калькуттан мәр Камал Басу келв.

ЗУРГТ: Дакшинешвар — индуистск хурлмудын комплекс — балһснд бәәх ке-сәәхн тоотынинь негнь.

ТАСС-ин зург.

«Кафедр кергтәй?» («Хальмг үнн», моһа сарин 24)

Кафедр эрк биш кергтә

Гегән-герлин чинртә зөөриг хадһллһн болн холвлһн мана республикин эркн төр, гиҗ Деед Советин негдгч сессьт Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач Б. Ч. Михайлов келсмн. Эн туст күцәх кергүд дунд хамгин һоллгчнь—келн-әмтнә школмудт көдлх специалистнр, зүн шаху учебникүд беллһн мөн. Тер тәвгдҗәх төрмүдиг күцәлһнд әмтнә дөң бас кергтә болҗана. Олн зүсн специалистнр, хальмг кел, тууҗ болн этнографь сәәнәр медг баһ наста көдләчнр эн көдлмшт орлцх зөвтә. Естественн, обшетехническ болн гуманитарн халхар көдлх специалистнр беллх чидл Хальмг государственн университетд күрх гиҗ сангдна. Хальмг улсин тууҗин, культурин, эдл-ахун көдлмшин кезәнк авъяс болн бәәдл-жирһлин туск медрл улм өргнәр студентнрт медүлҗ өгх кергтә.

Университет төгсәсн әмтн мана республикд эс көдлв чигн талдан һазрт көдлсн цагтан хальмг улсин культурн-тууҗин кезәнк авъясин тускар әмтнд келҗ өгхнь лавта.

Ода цагин баһ наста специалистнр олн зүсн халхар эрдм-сурһуль дасх зөвтә, нег үлү теднн тууҗан сәәнәр медх зөвтә. Тер учрар сурһулин цуг программс шинәс хәләгдх зөвтә. гуманитарн факультетмүдт нег үлү. Гуманитарн ном—цуг олн әмтнә культурин көрнгиннь биди меджәнәвидн. Тегәд, хальмг олн-әмтнә тууҗин кафедр бүрдәлго бәәҗ тер төрмүдиг хаһлҗ болшго. Хальмг таңһчин тууҗ шинҗлҗ чадх келн-әмтнә факультет бүрдәх кергтә. Эн факультетд интеллектуальн болн ухан-зөөртә әмтнә сән гидгнь цуглрх зөвтә.

Московск физико-техническ институт болн Новосибирск университет номин Академин номин-шинҗлгч институтын дөң авад көдлнә. Теднә үлгүрәр мана университетд бас эрдм-сурһулиг болн номиг негдүлх кергтә. Эн төрин тускар академик Абрикосов «Известия» гидг газетд «Арлагшан цухрҗ болшго» гидг статьядан иигҗ бичлә: «Миниһәр болхла «Физтехин» систем» күүрлгч орм эзлх зөвтә. СССР-ин номин академин номин-шинҗлгч институтмудас ирҗ көллх номтнрт өгх мөңгнь вузмудт шишлң көрң-бүрдәһәд өгчкх кергтә, нань талдан халхар эн мөңгән һарһҗ болшго боллгоһар. Зәрм вузмуд болн салу факультетмүд бичк-бичкнәр номин-шинжллтин институтын һарт өгхлә сән болх билә гиҗ сангдна».

Мана республикд болхла академик Абрикосовин селвг авад, олн-әмтнә эдл-ахуд болн культурт көдлх специалистнр белдҗ болх бәәсмн. Келн-әмтнә факультет университетд бүрдәхләрн олн зүсн учреждеңьст болн организацст көдлҗәх ик дамшлтта специалистнрин, Хальмг НИИИФЭ-н номтнрин дөң авч болх билә. Шин факультет бүрдәлһн хальмгудын билг-эрдмин дисциплинс болн әмтнә ухан-серл өөдлүлхд нилчән күргхнь лавта. Эн халхар Хальмг государственн университет ик гидг номин болн культурин келн-әмтнә цутхлн болх зөвтә. Эн төр — цуг хальмг улсин төр. Терүнәс иштә мана правительствин программд мини селвгиг орулҗ өгтхә гиҗ сурҗанав.

З. ГОГОЛДАНОВА,
КНИИИФЭ-н номин көдләч.

Китдт СПИД гем икәр тарҗана

ПЕКИН. (ТАСС-ин корр. Б. Колоколов). Китдин өмн-деед үзгт бәәх Юньнань провинцд йир олн әмтнд СПИД гем хальдсиь илдкгдв. 91 наркоман бузр шприц цуһарн хамдан олзлад, теднд СПИД-ин вирус хальдсмн. Хальдвртан [illegible] өмнәс ноогдан келһәр энүнә өмн долин хонгт болсн цуг китайск конференц деер тер йовдлын тускар КНР-ин эрүл-мендә харлһна министерствин элч гелв. Тегәд ода Китдт СПИД гем хальдсн әмтнә то 305-д күрв, эднәс 246 күн орн-нутгин континентальн әңгднь бәәнә.

Эннь Юньнань провинцд нег һазр йир олн наркоманмудт иим гем хальдсн ховрдгч йовдл.

●Өөнин өмн өргнд

ЯСРДГ БӘӘДЛ УГА

«Җаңһрин» өөнин байр өдр ирвәс өөрдәд йовна. Дала гиичнр ирхлә бәәршлүлх мана Приозерн районы «Өлзәтә» гиичлүр ямаран бәәдлд бәәнә гиҗ кевлчирлэнь харһҗ күүндүв. Гиичлүрин ах администратор Балырова Цаһан Борисовна 1984 җиләс энд көдлнә. Түрүнәс нааран нег дакҗ 1985 җилд гиичлүрин капитальн ясвр кегдлә ода йирин ясврин көдлмш бәәнә.

— Мини һардврт бәәх нааһин күн кесг җилин туршт, үәмҗәһәр көдлҗәнә. Җилә, сәрә зурһан күцәһә бәәнәвди. Зуг олврин мөңгнь бәәхн, дүүрәд келхлә, найн арслң болҗ һарна. Йирин коммунальн церглтин көдләчнрин мөңгн баахн болнал. Болв 1986 җилд мана организацд штат хасгдла, түүнәс иштә олврин мөңгн чигн өсв, зуг гиичлүрин көдләчнрин мөңгнь немгдсн уга.

Бүкл районд бәәх мана нег гиичлүр, гиичлүрин проектәс оңдаһар, общежитин бәәдлтәһәр тосхгдҗ. Һурвад өрәтә сеңгсар эн хувагдна, зуни күчр халунд терзстнь салькн чигн уга, үвлин догшн киитнг нигәрән көдлмшәрн ирҗ әмтн цогцин заратрлһн утаһар сандго болх. Бидән уһах, ядхдан, кегхн душ бәәхнь йнна. Мебель мууһн, көнҗл-һадр, ор-дер күрчәхш. Хойр телевизор бәәнә, зуг стабилизаторнь уга. Ахлачнрин оньг тату болсн деерән, эдн дарунь сольгдад бәәнә, ода нам төрүц ахлач уга.

Нанд нег санан бәәнә, ода теругән келхәр седләв. Мана районд цуткләд поликлиник эзләәсн герәр гиичлүр кеһәд, тедниг мадн эзлҗәсн герт орулхла, цань ута диттә юмн болхмн билә. Поликлиник деегд уутьхн, мадна болхла онц-онц өрәснь үвлд дулан болдгнь тааста, ода районд һардачирт санаһан күргх кергтә. Иигәдл дала ясрдго бәәдлд көдләд бәәнәвидв, зуг ода өөнин байриг нерән һуталго күмн кевәр тосхла болхмн билә — гиҗ Цаһан Борисовна тагчирв.

Гиичлүрин көдләчнрин зовлңгнь медгдҗәнә. Иим тааллд көдләд бәәдгтнь эднд нам хаалт өргх кергтә. Эднә нерт тәрт орнҗ дед болхин тускар районд һардачир басл сана эс бәрхий.

Бичҗ авсн
НӘНДШӘ Дорҗ,
мана эврә корр.

Приозерн район.

БЕЛДВР КЕГДҖӘХШ

Хальмг келн улсин алдр дуулврин 550-гч җилин өөнин байрин өдр темдглх цаг өөрдәд йовна. «Җаңһрин» эн өөнд тохията белдвр кехин кергт җил өмнәс өөнин бүрдәмҗин комиссь бүрдәгдәд, кесг чинртә төрмүд түргәр күцәхәр темдглгдсмн. Хальмгт «Җаңһрин» үл тәвсн Ээлән Өвлан төрсн селән, Бухс селәнд бәәх, олна эклцәр үүлдҗәх музейин аһунинь икдүләд, ирсн гиичнр икәр соньмсдгар кехәр шиидән районы күүрлгч тосхлтын 4-гч МПМК-д даалһгдсн билә. Болв, МПМК-н һардачнрта тосхлтд оньган эс өгснә учрар удан цагт таттад, ода күртл дуусгдад уга, эннь музейин дотркинь ирлцүлҗ үүдәхд саатг болҗалнь лавта.

Җаңһрч Ээлән Өвлан музей бәәх «Красносельский» совхозд бәәх цутхлң селән күртл тату девскртә хаалһ тосххар шиидәд, җил урд эклҗ, хаалһ күцц кегдәд уга. «Җаңһрин» өөнд белдвр [illegible] шидр дәәсн Хальмг АССР-ин Деед Советин сессий деер совхозин урдк директор В. Б. Дәвәев тодрхаһар келҗ медүллә, бәәрн газетин халхст кесг дакҗ шалһгдҗ бичгдлә, болв бәәрн районы һардвр тәртән эс авчах бәәдлтә.

Бидн дуттан Хальмг келн улсин республикин селәд бәәнәвидн. Мана селәд өөнд орлцхар, ирсн гиичнриг хатан бәәдлдрн соньмсулхнь лавта. Селәдин өөрд болн [illegible] организацин [illegible] бичгдсн деерән [illegible] хальмг культурин [illegible]

һһрин» 550-гч өөнд нерәдсн хальмг келәр медүлҗ бичсн дуудврмуд болн зургуд цен.

Мана районы һардвр «Җаңһрин» 550-гч өөнд белдвр келһиг культурин әңгин көдләчнрин кергт тоолсн бәәдлтә. Эн әңгин көдләчнр кергән сәәнәр медцхәнә, нәр-наад, ду-бииһән му бишәр белдцхәнә, бәәрн школмуд чигн эрдмән «Җаңһрин» өөнин өдрлә ирлцүлҗ белднә. Мана районд өөнин өдр кезә эклҗ кегдхнь, ямаран зокалар давхнь медгдхш.

Нанд 1940-гч җил «Җаңһрин» 500-гч җилин өөнд кесн белдвр сәәнәр тодлгдна. Теегин хотдудар сойлын көдләчнр уга болвчн, тер цага комсомольцнр хотна медәтә улс цуглулад асхн болһн һаза нәр кеһәд билгтә улс йилһҗ авдг билә. Өөнин байрт орлцх улсин кезәңк хальмг улсин өмсдг хувц уйулҗ теткдг билә, унҗ йовх мөрдинь кееругдг эмәлмүд, хулрһс, омруч болн бәрҗ йовх нег зүстә кееругҗ гүрсн ташмгуд күртл белддг билә. Тиигхд мөңгн уга түрү бәәсн цаг, тер бийнь эртәр кесн белд[illegible] рәдг билә.

Тер цагт ишкә герин шин ирвчтә, туурһтаһаснь болн олн күн әлвг аһутаһаснь авч йовсн деерән гиичнр суулһх кееһәр ширәтә ширдгуд зәәдүдәс цуглулҗ авч йовад үзүлсн болдг. Герин толһачд болн ахлгчд келмрч, хальмг улсин авг-бәрц сәәнәр меддг күн тәвгддг билә. Одз тер цагин зург үзхлә, маниг икәр байрлулна. Тер өөнд белдлһнд ик-бичкн, көгшн уга орлцсн лавта. Тер цагла дүңцүлхлә ода мана селәдәр дегд тәвкнүн бәәцхәнә. Өөнин өдр өрги дор күрч ирв. Районы болн бәәрн [illegible]

Һазадын ордудт бәәх хальмгуд

«КҮҮНӘ ҺАЗРИН АЛТН ДОРХНЬ ЭВРӘ ҺАЗРИН ЭЛСН»

«Эвд әлп бүүрән олв» —нпм нерәдлһтәһәр Прага балһсна Советск номин болн культурин Герт һәәхүл секгдсмн. «Известия» газетин эврә корреспондент Л. Корниловин зәңглсәр («Известия», 1990, мөчн сарин 15) хөрдгч җиламудт Чехословакин һазрт бәәршлҗ йовсн орс эмигрантнрин культурин кергд эн һәәхүл нерәдгдсмн. Эднә тоод Шаляпин Бунин хойр, Анна Павлова болн Аркадий Аверченко, нертә нань чигн болн дала күн медгдго әмтн йовла. Давсн цагин билркә мөр сергәҗ келхларн, хөрдгч җиллә эмигрантнр дунд Әрәсән кесг келн улс хоорнд Хальмгин урдуд чигн зовлңгин ацаһан теегҗ йовснь келх цаг ирв. Тедн нердиг шиннәс цеврдүлҗ, 20-гч җиламудт Злата Прагад бүүрән олсн хальмгин баахн багин үүдәгч бәәдл-җирһлин тускар келҗ өгхәр бәәнәвидн. Эн келвр Чехословакин номин академин дегтрин саңгин материалар уллдв.

Гражданск дәәнәс колтә эмиграцин ик дольганд Әрәсән межәс даргдв. Эн дольга дахҗ Хальмгин үрд чигн Китд Турц хойрт тусв.

Шинрин Норв гидг күүнә герчлһәр (одга цагт Китл Улсин Республикин Өрмч балһсна университетин туужин әңгин профессор көдлҗәх күн), Оренбургин хальмгудын баахн баг Китлт бәәдг олн-келн улста Шинҗән районд «әмәлән буулһсмн». Хойр зун җил хоорән Иҗлин нутгудас Уаш-хааг дахҗ нүүҗ ирсн хальмгудтаһан эдн бәәрнв.

Турцд болхла нурһлҗ Тең һолын хальмгуд болн хальмг теегәс чигн кесгнь тусла. Теңдәс эдн Әрәсәһәс зулсн таллан әмтнлә хамдан эмиграцин кецү күнд хаалһд орла.

Өм залһхин арһд көдлмшин күндинь кеһәд, англйск цергә обозд чигн, Грецин чолуна уурхад чигн, Египтур чигн нәәмәлдгдҗ йовла. Болв ик зунь Әрәсәһәс өөрхн бәәх славянск ордудур— Болгарь, Чехословак, Югославь эднүр нүүв. Чехословакин һардачнрин демократическ җоолн йосиас иштә Прага балһсн орс эмиграцин культурин цутхлңгд хүврв. Прагаһас хол биш бәәх Ревниг болн нань чигн һаармудар хальмгуд бүүрлв. Тегәд орс, украинск хойр колоньсла зергү хальмг колонь үүдв. 1921—1923 җилмүдт энд бәәсн хальмгудын тонь 300-д күрчәлә.

Олн хальмгасн хол, оңгтан келн улс дунд бәәһәд хальмг келән, литературан, туужан, бурхн-шаҗан, авъясбәрцән мартшгон төлә сурһульта хальмгуд седклән күчлҗ ик көдлмш кеж йовла. Эн туст Әрәсән эмиграцин олн келн улс чигн эднд чадмг доцгән күргҗ йовла. Девшлттә халәцтә болн общественн үүл дааҗ йовх бәәрн әмтн болн Чехословакин толһачнр Т. Г. Массарик, Бенеш, Гирс. Завзая эдн ик доңгән хальмгудт күргҗ йовла.

1923 җилд Прага-Стражницин лицейд «Хальмгин культурин көдләчнрин комиссь» (ККҚР) бүрдлә, ахлачднь Улана Бадм, дарукднь — Байна Санж, сегләтртнь — Балин Шамба шиидгдлә. ККҚР-д 55 күн орв, хальмг колонин зурһан күн болһна негнь хальмг улсин культур сергәҗ өсклһнд болн цәәлһврин кесг төрмүдт орлцх седклтәнь медгдв.

Улана Бадм (1884—1969) болхла Теңгд Денисовск училищин багш Х. Б. Кануковин нөкд болҗ йовхдан, Әрәсән түрүн революц болсн цагт «Хальмг тайһчин туг» нертә организац бүрдәлһнд орлцҗ йовсндан, эн көдлмшин халхар му биш дамшлтта билә. Тиигхд Хальмган босхлһна— тер улсин гегәнгерлин, культурин халхар эдл зөв эдллһнүр, хальмг улс күцц зөвән медлһнүр зөрүлгдҗ йовла. Ода болхла хәрин һазрт, эдлх татута, хоорндан ни болн нткл уга цагт эднә үүлдвр медсән мартлго, менд үлдх тер хаһллһнур зөрүлгдҗәлә. Тогтсн бәәдлд юмни түрүнд гегән-герлин керг күцәх тер босв.

Көдлн гихлә, хальмгин ик зунь һазадын келн бәәтхә, орс келн уга, кесгнь тас сурһулис хоосн, өнчовүнь дала. Өдгә цагин чешск шинҗләч Иржи Шимин герчлһәр Хальмгин комиссь Улан Кирсин дөңгәр хальмг өнчн күүкдиг Моравин Требов гидг һазрт хураһад шин секгдсн орс лицейд орулв. Прагад болхла күүкдиг эмигрантск (орсин) болн государственн (чешск) сурһулин заведеньст авлһн эклв. Тедн зәрмдинь, нурһлҗ эклц школмудар күүкдт эврә келнь болн литературинь сурһдг болв, багшнр уга болснд тедн ормд сурһульта хальмгуд көдллә. Петербургск университет чилсн күн, Цаг-зуурин правительствин ханьд бәәх хальмг улсин Залһтын ЦК-н гешүн, Октябрьск революциг бурушасн, аштнь Гражданск дәәнлә хаагудыг дөңгч хаалһд орсн, Байна Санж тиим багшнрин негнь билә.

Бийнь амнистьлә харһулгч, цаһачудас заагрҗ һарх селвгтә В. И. Ленин һаран тәвсн «Көдлмшч хальмг улсур кегдҗәх дуудврла» зөвшәрлго, Байна Санж һазадын орнур һарла. 1923 җилд Прага- Стражницен орс лицейд Байна Санж хальмгин күүкдт хальмг кел, тууҗ болн шар шаҗна эклц медрл сурһҗ йовла. Тер орс гимназин сурһмҗлач болҗ Теңгә Цергә дуңһран гешүн йовсн Д. Н. Ремелев көдлҗәлә. Теңгә хальмг-хаагудин тууҗиг болхла Улана Бадм заажала.

Хальмг комиссия седвәрәр сурһулин заведеньсар бүрдәгдсн улсин дууна. биһкин кружокмудын орлцачнр чешск радиоһар, провинцсар эрдмән үзүлҗ йовла. Күүкдин физическ белдвәрт онц оньг өгчҗәлә. 1929 җилд сурһулин дунд заведеньсин спортивн марһанд сурһульчнр-хальмгуд диилвр бәрлә. Зәрм студентнр ККҚР-т орад шунлттаһар үүлдҗ йовла. Тедн негнь философин ном сурчасн Николаев Эрднь билә. Удл уга эн кевүн ККҚР-ин ахлачин дарук болв.

Ик көдлмш кегдҗәсн бийнь, хальмг литератур эркн кергтәнь ил билә. Келнәмтнәнь библиотек б[illegible] күслтәһәр Хальмг комиссь, эмиграцд бәәх хальмгудас 1500 дегтр хураҗ авв. Тер дегтрмүд заагт Теңгә Цергә Дуңһран гешүн йовсн, Белләевск станицин хазг Б. Н. Шарапов Әрәсәһәс авч һарсн «Хальмг хрестоматъ» йовла. Эн дегтриг Петербургск университетин Дорд үзгин факультетин профессор А. М. Позднеев хальмг улсин ах классмудт олзлхин төлә тогтала. Түрүн болсн деерән өөр сәәнәр белдгдсн эн дегтр Октябрьск революцин өмн һурв дакҗ барлҗ һарһгдлв. Эн дегтрт XIX зун җилин 60-гч җилмүдт профессор К. Ф. Голстунский бичҗ авч барлсн «Җаңһрин» хойр бөлг йовла.

Хальмг келәр дегтрмүд баһ болҗахиг Улана Бадм хальмг улсин тууҗин өнчиг учрт авч тәәлдг билә. Төчд келнд, номд хамг оньган тусхаһад, хальмг кел-литературт шаҗна үүләчнрин оньг тату болад, цаарандынь орс кел кергләх цаг ирад бәәж.

Улсин сурһулиг орслулснас колтә ах сурһуль чилсн кесг өмтн Улана Бадмин келсәр, хальмг культурин халхар харһу улс билә. Тер бийнь хальмг литератур Бадмин Нәәмнә, Очра Номтын, Мөккүжәв Бааза-багшин, Зуңһрун Цурдашин, Борманжин Мөңкә ахтанрин нилчәр өслт авчала. Хальмг литературин өслтд орс номтнр, Әрәсән Номин Академь, Петербургск университетин дорд үзгин келнә факультет ик тәвцән орулцала. «Мана ормд орс ном, орс номтәр көдлҗалә» гиҗ нуувч угаһар Улана Бадм келҗәлә. Октябрьск революц хальмг улст зәәмшгтә аюл мет хоран күргв гиҗ тоолад Чехословакд, Злата Прагад хальмгуд «цогцин болн седклин бүүрән» олсиг хальмг баһчуд болхла Чехословакин культурт болн медрлд күргснь зааҗала. Хальмг улст өдгә художественн литератур эркн кергтә гиҗ-эн тоолҗала. «Иим юмн (литератур) уга улс әрт-ора болну аштнь келн-әмтнн бәәдлән геех, юн чигн эднд нөкд болшго», —гиҗ эн ашлҗала. (Хоцх. Хальмг хрестоматъ. Ревнчге, 1926, нүр үг XV—XVIII халх. Ревниге, 1927, III һарц, нүр үг XIII халх).

Йосна әмтнәс зөвшәлтәһәр Улана Бадм болн Байна Санж хойрин седвәрәр бүр дөгдсн Хальмг культурин көдләчнрин комиссь, Деед Европин ордудар тарсн зәрә интеллигенцан хур[illegible] күчлҗәлә, 1926 җилд Прагаһур литератури-ухалҗ һа[illegible] һлһна үүдәлтин билгтә Сан[illegible] Басанович Балыков (1894—1943) нүүҗ ирв, өнд эн политическ номин болн журналистикин школ чиләһәд, шиңәс тогтагдсн «Хальмг таңһчин туг» организацин сегләтр йовла. Парижд 1930—1937 җилмүдт һарчасн «Ковыльные степи» нертә журналын редакцин гешүн йовла. Эрт өңгрсн билгтә шүлгч болн бичәчин үүдәснә ик зунь барлгдад уга. Өдгә цагт энүнә бичсн тууҗ «Девичья честь» (Мюнхен 1983) «Сильные власти» нертә келврмүдин хураңһу (Мюнхен 1976), теднә негнь «В долине барсов» нертә келвриг А. Борманжинов англь келнд орчулҗ барлла. (нег экземплярнь одахн мана КНИИИФЭ-н библиотекд белглгдв)

(Чилгчнь барлгдхмн.)
ЗУРГТ: Улана Бадм.

Эрдм-сурһульд 125 сай доллар һарһҗ өгчәнә

ВАШИНГТОН. (ТАСС-ин корр Н. Борисенко). «Ори-нутгин иргч делгрлтд һарһҗ өгчәх мөңгнә түрүн хуваһь», — гиҗ Массачусетс штатас сенатор-демократ Эдвард Кеннеди школмудт күүкд сурһлһна чинрнь өөдлүлхд 125 сай доллар һарһҗ өгхин туск шиидвриг келв. Тиим шиидвр күч-күлснә болн әмтнә корцгин кергәр бәәх сенатск комитет авв. Эн комитет «Математик, научн болн инженерн дисциплинмүд онцта сәәнәр дасхлһна тускар 1990 җилин закана» проект хәләҗәнә.

Кеннедин тоолврар, эн проект «Ори-нутгин школмудт естественн наук дасхлһиг ясрулхин төлә, «эрдм-сурһулин халхд келн-әмтнә күцц күрхин» төлә сән эклцнь болҗана. 2000-ч җил күртл американск школьникүд математикин болн нань чигн дисциплинмүдин медрлән талдан ордудын сурһульчнрас ард үлдх зөв уга» гисн күцл американцнр тәвҗәнә.

●Спидвей

Спидвей зоргтә, эврә чидлдән иткләтә баһчудын марһан. Давсн амрлһна өдрмүдт Элстин мотодром деер болсн спидвейин даранн нег харһлт эн үгмүдт ил үлгүр болҗана. Юңгад гихлә, баһ наста спортсменмүд хамгин күндинь бии деерән дааҗ команди диилвр теткҗ чадв. Мана «Тайфун» командын ханьһ заасн цагт ветеранмуд, өөдән мергҗлттә В. Заруцкий, В. Дубс, Н. Иванов эднлә хамдан А. Юречко, А. Слизский, Ю. Хахулов эднә нерд заагдла. Тиигчкод баһчуд дамшлтта урлдачнрла эдл дөрлдх гисн ухан орҗасн уга билә. Болв баһ наста спортсменмүд олн хәләһәчнрин тиим тоолвр хаҗһр болҗахиг ил үзүлв. Дакад болхла, мергҗлтнь тату Севастополь балһсна командл

Баһчудын мергҗлт өөдлҗәнә

«Тайфун» (Элст)—«Таврия» (Севастополь) —89:56

[illegible] зоргтаһар урлдад 6 очко шүүв. Тедн диилвриг ветеранмуд В. Заруцкий, В. Дубс хойр батлв. Дарунь Н. Иванов баһ наста Ю. Хахуловла хамдан марһань тоог улм икдүлв. Тегәд һурвн урлдана хөөн Элстин спортсменмүд 20:8 тооһаһар шүүҗәәсмн. Цаарандынь чигн мана командын урлдачнр сән белдврән болн өөдән мергҗлтән иткүлҗәв. Хойрлад хамдан үлдсн А. Слизский, А. Юречко хойр «Таврия» командын урлдачнр Н. Демиденко, А. Боровских эдниг 7:3 тоотаһар шүүв. Даранн нәәмдгч урлдаңд чигн «Тайфун» командын баһ наста урлда[illegible]

арһ-чидлнь сөрҗ холәв, негцгиндән дөң болхинь ил үзв. Марһанд һарсн дуту-дуңгиг чигн теди темдглҗ бичҗ авсн болх. Эн кемд В. Заруцкин ормд Н. Некрасов дөрлдв. Н. Иванов, А. Юречко хойр хамдан нег урлдаңд орлцдг болв, В. Дубс, А. Слизский эдн йиҗ дөрлдснь шинжлгдв. Иим сольвр кесид тренермүдин тоолвр, санан-седкл кенд чигн нуувч болсн уга. Сул цагт мергҗлтнь өөдләд командн диилврт темдгтә тәвцән орулҗах баһчуд дамшлтта спортсменмүдлә йиҗ дөрлддгинь хәләҗ, иргч марһаст сән ханнь белх күцл тәвгдҗәәсмн. Эн др[illegible]

гуд учрхла темдглгдҗәәсмн. Дакад болхла, бичкнрин мергҗлт тату болад бәәв. Зуг А. Денисов, В. Герасимов, Н. Демиденко эднә шунлтыг темдглх кергтә. Наадк спортсменмүд «Тайфуна» урлдачнрла эдл дөрлдҗ чадсн уга. Нег үлү мана командд хамгин мергҗлттә урлдач О. Кургуакин уга бәәсмн. Эн өдрмүдт эн Ровно балһсид онц спортсменмүд дунд даврҗах марһанд орлцҗана. СССР-ин хамцу командын ханьд орҗах спортсмн дөрлдсн болхла, мергҗлтән иткүлх бәәснь лавта. Тер бийнь Элстин «Тайфун» даранн диилвр бәрәд зәрмнь [illegible]

4-гч МПМК-д даалһгдсн бә-лә. Болв, МПМК-н һардач-ла. Болв, МПМК-н һардачнрта тосхлтд оньган эс өгчәнә учрар удан цагт татгддад, ода күртл дуусгдад уга. Эннь музейин дотркинь ирлцулж үүдәхд саалтг болжахнь лавта.

Җаңһрч Ээлән Овлан музей бәәх «Красносельский» совхоз бәәх цутхлң селән күртл хату девскртә хаалһ тосхахар шиидәд, жил урд эклсн хаалһ күцц кегдәд угә. «Җаңһрин» өөнд белдвр һаргхар негдҗ йовхин тускар шиидвр давсн Хальмг АССР-ин Деед Советин сессин зәңг совхозин урдк директор В. Б. Давлев тодрхаһар келҗ медүллә. Бәәрн газетин халхст кесг дакж шалһгдж бичгдлә, болв бәәрн района һардвр тертән эс авчах бәәдлтә.

Бидн цуттан Хальмг келн улсин республикин селәдт бәәнәвидн. Мана селәд өөнд орлцхар, ирсн гиичнриг һазак бәәдләрн соньмсулхнь лавта. Селәдин нерд болн энд бәәх олн организацсин нерд орсар бичгдсн деерән хальмг келәр бичгдх зөвтә. Эннь мана хальмг культурин нег янз болж үзүлгдх деерән, дорас өсж йовх баһчудт төрскн келән дасхднь некдән болх чиңртә. Баһ-Дөрвд болн наадк селәдәр «Җа-

Теегин хотдудар сойлын көдләчнр уга болвчн, тер цага комсомольцнр хотна медәтә улс цуглулад асхн болһн һазанар кеһәд билгтә улс йилһж авдг билә. Өөнш байрт орлцх улсин кезәнк хальмг улсин өмсдг хувц уйулж теткдг билә, унж йовх мөрдинь кееруллдг эмәлмүд, хударһс, омруүчс болн бәрж йовх нег зүстә кееруллж гүрсн ташмгуд күртл белддг билә. Тиигхд мөнгн уга түрү бәәсн цаг, тер бийнь эртәр кесн белдвр ашан хаулж, олн улс свәдг билә.

Тер цагт ишкә герин шин ирвчтә, туурһтаһасьнь болн олн күн әәвг аһутаһасьнь авч йовсн деерән гиичнр суулһх кееһәр ширәтә ширдгуд залудәс цуглулж авч йовад уулсн болдг. Герин толһачд болн ахлгчд келмрч, хальмг улсин авг-бәрц сәәнәр меддг күн тәвгддг билә. Одә тер цагин зург үзхлә, маниг икәр байрлулна. Тер өөнд белдлһнд ик-бичкн, көгшн уга орлцснь лавта. Тер цагла дуңцулхлә ода мана селәдәр дегд тәвкнүн бәәцхәнә. Өөнин әдр өрги дор күрч ирв. Районә болн бәәрн әдл-ахусин һардвр нөөрәсн сергх цаг ирчкв, адһх кергтә.

БАДМИН Н.

Баһ Дөрвд селән.

Соньн байр болв

Одахн Черноземельск района цутхлң — Комсомольск поселкд совхозмудын экономикин болн культурин өслтд нерәдгдсн байр болв. Терүнд рәйона «Улан туг», Буденна нертә болн «Первомайский» совхозмуд орлцв.

Байрт орлцсн әдл-ахус эврә һәәхүлмүд бүрдәв. Яарм болв. Эврә сән дурар үүлдг художественн коллективс концертн соньн програм белдж, билг-эрдмән үзүлв.

Алдр дуулвр «Җаңһрин» 550-гч өөнд нерәдгдсн байр ик өргмжтәһәр давв. Хәләһәчнрт таасгдв. Олна үнлһәр Буденна нертә совхозин коллективин белдсн һәәхүл болн концертн программ соньн болв. Хулд-гүүлгәнә Кумск предприятин коллектив эмтн кедлдг хот-хол яармд әлвгәр орулж хулдв. Терүнднь әмтн ханлтан өргв.

«Улан туг» болн «Первомайский» совхозмудын коллективасин белдсн һәәхүлмүд болн концертн программс хәләһәчнрт бас таасгдв.

Мана корр.

МОСКВА. Колбаса кедг бичкн цех, дүүждг агрегатмудта мотоблокмуд, дөрвн төгәтә мотоцикл, электроплуг — эн болн селән һазрт баахн-баахн әдл-ахуст ик гидг кергтә нань чигн техник СССР-ин ВДНХ-д орн-нутгин харслтын Министерствин бүрдәсн һәәхүлд үзүлгдҗәнә.

Конверсь нәәмәдләчнрт, фермермүдт, кооператормудт, АПК-н әд-бод кедг промышленностьд көдлҗәх цуг әмтнд ик гидгәр нөкд болх.

Деерк зургт: һәәхүлд үзүлгдсн дөрвн төгәтә «Восход» гидг мотоцикл. Му хаалһар эн сәәнәр йовна, дәкәд болхла, дүүждг агрегатмуд энүнд тәвж олалж болхмн. Частан 70 дууна кенә.

Дундк зургт: Воронежск механическ завод колбаса, сосиск, сардельк кедг бичкн цех кеж һарһна.

Дорак зургт: селәнә әдл-ахун бичкн машидин кесг зүсн көдлмш күцәдг комплекс.

ТАСС-ин зургуд.

тан келн улс дунд бәәһәд хальмг келән, литературан, туужан, бурхн-шәжан, авъяс-

гән-герлин керг күцәх тер боср.

Көдлн гихлә, хальмгин һульта хальмгуд көдлә. Петербургск университет чиләсн күн, Цаг-зуурин пра-

гимназин сурһмжлач болж Текгә Церга дуфран гешүв йовсн Д. Н. Ремелев көдә-

тер бийнь хальмг литератур Бадмин Нөәмнә, Очра Номтын, Мөнкүҗән Бааза-багшин, Зуңһрун Пурдашин,

мана КНИИФЭ-н библиотекд белгдв)

(Чилгчнь барлгдхмн.)

ЗУРГТ: Улана Бадм.

Эрдм-сурһульд 125 сай доллар һарһҗ өгчәнә

ВАШИНГТОН. (ТАСС-ин корр Н. Борисенко). «Орн-нутгин иргч делгрлтд һарһж өгчәх мөнгнә түрүн хувць», — гиж Массачусетс штатас сенатор-демократ Эдьвард Кеннеди школмудт күүкд сурһульчнрин медүлһнд 125 сай доллар һарһж өгхин туск шиидвриг келв. Тиим шиидвр куч-көлснә болн әмтнә керцгин кергәр бәәх сенатск комитет авв. Эн комитет «Математик, научн болн инженерн дисциплинмуд онцта сәәнәр дасхлһна тускар 1990 жилин закана» проект хәләҗәнә.

Кеннедин тоолврар, эн проект «Орн-нутгин школмудт естественн наук дасхлһиг иерүлхин төлә, «эрдм-сурһулин һалхд келн-әмтнә күцлд күрхин» төлә сән эклцнь болҗана. 2000-ч жил күртл американск школьникүд математикин болн нань чигн дисциплинмүдин медрләрн талдан ордудын сурһульчнрас ард үлдх зөв уга гисн күцл американцнр тәвҗәнә.

●Спидвей

Баһчудын мергҗлт өөдлҗәнә

«Тайфун» (Элст)—«Таврия» (Севастополь) —89:56

Спидвей зергтә, эврә чидлдән итклтә баһчудын марһан. Давсн амрлһна одрмүдт Элстин мотодром деер болсн спидвейин дарани нег харһлт эн үгмүдт ил үлгүр болҗана. Юңгад гихлә, баһ наста спортсменмүд хамгин күндинь бий деерән дааҗ команди диилвр теткҗ чадв. Мана «Тайфун» командын хань заасн цагт ветеранмуд, өөдән мергҗлттә В. Заруцкий, В. Дубс, Н. Иванов әдилә хамдан А. Юречко, А. Слизский, Ю. Хахулов әднә нерд заагдла. Тиигчкәд баһчуд дамшлтта урлдачирла әдл дөрлдх гисн ухан орҗасн уга билә. Болв баһ наста спортсменмүд олн хәләһәчнрин тиим тоолвр хажһр болҗахиг ил үзүлв. Дәкәд болхла, мергҗлтнь тату Севастополь балһсна командд шүүгдхвидн, гиж әәлго дөрлдҗ болх бәәсмн.

Энүнәс ишгә түрүн урлданд «Тайфуна» нериг А. Слизский болн А. Юречко хойр харсв. Команди диилврт бат ул тәвх күцлиг эдн нертәһәр күцҗ чадв. Эдн чидлән эрвллго зергтәһәр урлдад 6 очко шүүв. Тедна диилвриг ветеранмуд В. Заруцкий, В. Дубс хойр батлв. Дарунь Н. Иванов баһ наста Ю. Хахуловла хамдан марһана тоог улм икдүлв. Тегәд һурвн урлдана хоон Элстин спортсменмуд 20:8 тоотаһар шүүҗәсмн. Цааранднь чигн мана командын урлдачнр сән белдвран болн өөдән мергҗлтән иткүлҗәв. Хойрдад хамдан үлдсн А. Слизский, А. Юречко хойр «Таврия» командын урлдачнр Н. Демиденко, А. Боровских әдниг 7:3 тоотаһар шүүв. Дарани нәәмдгч урлданд чигн «Тайфун» командын баһ наста урлдачнр ик тоотаһар диилвр бәрҗ мотодромд хурсн олн әмтиг байрлулв.

Нәәмдгч урлдана дару марһана то 51:26 күртл өсв. Диилвр теткгдснь ил болсиг медсн Элстин «Тайфуна» тренермүд урлданд орлцсн спортсменмүдиг солад тедна арһ-чидлинь серж хәләв, негнегндән дөң болхинь ил үзв. Марһана ... чиги теди темдглҗ бичҗ авсн болх. Эн кемд В. Заруцкин ормд Н. Некрасов дөрлдв, Н. Иванов, А. Юречко хойр хамдан нег урлданд орлцдг болв, В. Дубс, А. Слизский эдн ниҗ дөрлдснь шинжлгдв. Ним сольвр кесид тренермүдин тоолвр, сананседкл кенд чигн нуувч болсн уга. Сүл цагт мергҗлтнь өөдлсд командн диилврт темдгтә тацн орулжах баһчуд дамшлтта спортсменмудлә ниҗ дөрлддгинь хәләҗ, иргч марһаст сән хань болдх күцл тәвгдҗәсмн. Эн әдр болхла эвраннь санаһан бәәдл-жирһлд тохрах арһ өгдв.

Гиичнр болхла, урлдан болһнд гишң шүүгдәд хаҗ-хаҗ хәм кеж, зәрмдән хошаһад, нежаһәд очко шүүж диилвр бәрҗәсмн. Ним йовдлмуд ик зуудан мотоцикл әәдрхлә, нань чигн эс зуралгдсн әлдгуд уврхла темдглгдҗәсмн. Дәкәд болхла, гиичнрин мергҗлттә ... А. Денисов, В. Герасимов, И. Демиденко әдна шулмтыг темдглх кергтә. Наадк спортсменмүд «Тайфуна» урлдачнрла әдл дөрлдж чадсн уга. Нег үлү мана командд хамгин мергҗлттә урлдач О. Кургузкин уга бәәсмн. Эн әдрмүдт эн Ровно балһсид онц спортсменмүд дунд давжах марһанд орлцжана. СССР-ин хамцу командын хаңһд орҗах спортсмен дөрлдсн болхла, мергҗлтән иткүлх бәәснь лавта. Тер бийнь Элстин «Тайфун» дарани диилвр бәрәд зврәнь зонд урдк невәрн негдгч ормд йовна. Давсн марһана хөөн Хальмгин спортсменмүд талдан балһслт чидлән сөрхәр һарч йовхмн. Тегәд чигн спидвейин дарани марһасиг ауг намртан һарәд үзҗ болхмн.

ШОРВИН Иван.

●Сән дурни наанд

Зәрмстнь медаль, наадкстнь... заһсн

ТАКОМА, така сарин 23. (ТАСС-ин шишлң корр. В. Никифорова). Өдгә цагин гимнастикд ю чигн урдаснь тааж келж болшго, тегәд специалистнрин келснь хаяхая харһна. «Такома доумд» эн зүсн спортд ик тоомсрта кесг улс хурж, тегәд би залу улсин товчлгч марһан эклхин өмн зарм «мәтрмүдас» кен диилхинь сурхар шиидв. Нам алң болхмн, тедна цуһаранн тоолврнь харһад бәәв, цуһарн негхн гимнастын неринь заһад бәәв.

Мана ик нертә гимнастир Лариса Латынина болн Михаил Воронин, тер мет гимнастикин Нарт делкән федерацин залу улсин техническ комитетин ахлач Карл-Хайнц Чоке тәрүц алмацлго келв: «Виталий Щербо». Эн билгтә спортсмениг ода деерән цуһарн медәд уга, болв Сиэтлд 18-та дебютант бийнь хара бишәр советск гимнастическ школын өсж йовх «одн» гиж нерәдҗәхинь иткүллә.

Минчанин Виталий Щербо многоборьяр ут турштан 59,200 балл авв, тегәд бийәснь дамшлтта мана спортсмен бакинец Валерий Беленькас өмн һарв, 0,55 баллд терүг диилв. Энинь әдгә цагин үнллһәр зөвәр сән диилвр. Тернь 2-ч орм эзлв. Һурвдгч орм. марһан болжах орн-нутгин күн Лэнс Рингилад эзлв — 58,200.

Щербо — тиигр, мел инәмсглсн баахн көвүн, эн әдр трибунмуд дүүрн әмтнә дуринь авлв. Трибунмуд болхла 17,5 миңһн күүнә зәәтә.

Щербо күцәсн упражнениьст шин элементс дала, дәкәд эн бийнь терүгән әәрмҗтә сәәнәр күцәнә, энтн профессионалмудт чиги, дуринь авч чадх ик гидг билгтә күн һархинь күләҗәсн әмтнд чиги таасгдв, гиҗ Михаил Воронин келв. Һазадын ордудын гимнастирас энүнд китайск гимнастир хамгин икәр таасгдв, әдниг 1992 җил Барседонд болх Олимпиадт белдҗәхнь медгдәд бәәнә. «КНР-ин хамцу командд орсн шин гимнастир йир сән белдиртә, иргч Олимпиад күртл әдн улм өсәд, мергҗлтнь иерәд, дөрлдхд зөвәр өмшгтә спортсменмүд болад бәәхмн», — гиж Воронин келв. — США-н командд дала сән юм би үзсн угав.

Наадна күндтә гиичнрт болхла, кесг талдан керг бәәнә. Үлгүрнь, Латынина, Воронин хойр бәәх геринь әдүдлә өрүн әрлә занс бәрхар йовҗана. Нарн әдр өрүһәр Лариса пресс-конференц келә, зуг энүг журналистнр биш, ... геринь хажудк улс сонсв. Герин эзн сергн, залу хойр нерһ туурсн советск гимнасткла таньлдулхар хажудан бәәсн әмтиг цугтаһинь дуудҗ.

Түрүн ормин төлә

Җил болһн Каспийск районд күч-көлсн коллективсин футбольн командс дунд марһан болна. Эн марһана түрүн ормин төлә олн командс орлцж зүткмжтә марһа кенә. Эн җилд чиги нәәмн команд нааджана. Эдн хоорндан хошаһад харһлтс кечкв.

Эн җилин наадна ашмудар футболистнрин белдлһнь әдл биш болж медгднә. Болв гентки диилвр бәрәд, нам тиигх санан уга бәәсн командс диилврин очкос авна. Энтн йоста спортивн хөв гидг юмн болжана. Үлгүрнь, маши тосхдг заводын «Торпедо-1» команд түрүн харһлтан «Красный моряк» колхозин командла кеһәд 5:0 ик тоотаһар шүүв. Дарани харһлтан эдн Джалыковин нертә совхозин командла кев. Эн наадн йир зүткмжтә болв. Болв наадн хәм тоотаһар тегсв. «Нефтяник» команд түрүн харһлтан «Динамо» командла кев. Нефтегазразведкин футболистнр эн наадан 5:2 тоотаһар шүүв. «Каспиец» колхозин командла бәәсн дарани харһлтан «Нефтяник» команд дакнәс 4:1 тоотаһар шүүв. Тегәд хойр наадна ашар эн команд ода деерән марһана нүүрт йовна.

Машзаводын «Торпедо-2» хойрдгч командын футболистнр «Красинский» совхозин командла наадад 3:0 ик тоотаһар диилвр бәрв. Хойрдгч наадан эн совхозин команд дакнәс шүүгдв. Эн сүүлд «Красный моряк» колхозин командд 3:4 тоотаһар шүүгдв. Района кубокин марһан цааранднь бола бәәнә.

Мана корр.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

К—00129. Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 1337.